A SZEPESI

ORVOS- ÉS GYÓGYSZERÉSZ-EGYLET

ÉVKÖNYVE

AZ 1901. EGYLETI ÉVRE.

SZERKESZTETTE:
DR. ALEXANDER BÉLA
EGYLETI TITKÁR.

KÉSMÁRK.
NYOMATOTT SAUTER PÁL KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.
1902.

64134
43074

A »Szepesi orvos-gyógyszerész-egyesület« 1901-ik évi junius hó 26-án Gánócz-fürdőben tartott tavaszi gyülés jegyzőkönyve.

JELEN VOLTAK:

Dr. Bartsch Gusztáv (Lőcse), Cornidesz Károly, gyógyszerész (Felka), Dr. Daits Ede (Felka), Gaertner Kálmán, gyógyszerész (Igló), Genersich József, gyógyszerész (Szepes-Szombat), Dr. Greisiger Mihály (Szepes-Béla), Dr. Hammersberg Árpád (Tátra-Lomnicz), Dr. Jármay László (Tátrafüred), Dr. Kiráy Aristid (Szepes-Váralja), Dr. Korach Fülöp (Igló), Dr. Láng József (Hunfalu), Dr. Lorx Sándor (Lőcse), Münszter Sándor, gyógyszerész (Igló), Dr. Papp Samu (Alsó-Tátrafüred), Dr. Politzer Jakab (Poprád), Dr. Róth Sándor (Rókusz), Schmör Kornél, gyógyszerész (Igló), Dr. Schön Leo (Szepes-Váralja), Dr. Singer Miksa (Poprád), Dr. Sztahofszky Antal (Kotterbach), Dr. Szász Ágost (Szepes-Szombat), Dr. Széll Gyula (Igló), Dr. Tátray Gergely (Késmárk), Dr. Teschler Antal (Igló), Dr. Alexander Béla (Késmárk); mint vendégek: Lupkovics, megyei főjegyző és Gánócz-fürdő birtokosa, Weber Samu, ev. lelkész (Szepes-Béla), Trompler János (Igló), Kertscher Sándor, iskola-igazgató (Késmárk).

1. Elnök megnyitva az ülést, következőket mond:

«Tisztelt közgyülés! Van szerencsém a megjelent egyleti tag urakat szivélyesen üdvözölni. Ez egyszer a tavaszi közgyülést egy megyebeli fürdőhelyen tartandjuk, mikép 1883. Alsó-Tátrafüreden, 1891. Barlangligetben, 1892. Thurzófüreden, 1894. Tátrafüreden és 1895. Igló-Füreden. Igy jut alkalmunk a megyénkben az utóbbi 2 évtized alatt teremtett nyaralókat és fürdőtelepeket megismerhetni s meggyőződni arról, hogy az emlitett

gyógyhelyek tulajdonosai iparkodtak, a kor igényeinek megfelelőleg a beteg és üdülni vágyó közönségnek kényelmes és megfelelő tartózkodási helyeket rendelkezésre adni.

Gánócz-fürdő nem uj, de régóta használt gyógyfürdő volt és az utolsó évtizedekben iparkodott szintén haladni és a természet nyujtotta gyógyhatányait czélszerübb alakban a betegnek kellemes tartózkodási helyül átadni, a mai napon behatóbban fog megismertetni a gyülés tagjaival.

Szomorú kötelességet kelt, hogy teljesitsek, a midőn az egylet alakitása óta volt tagunknak Dr. Grósz Lajos megyei járás orvos úrnak 1900. évi május 23-án történt elhunytát hozom a tisztelt közgyülés tudomására. Előre haladott korban, hosszú betegség után szabaditotta meg a halál nagy szenvedéseitől, kérem emlékét a mai gyülés jegyzőkönyvében megörökiteni, egyuttal felkérvén egyik közelebbi barátját, hogy az őszi közgyülésben emlékbeszédet tartson az elhunyt felett.

Ezeket előre bocsájtva, megnyitom a gyülést s kérem a titkár urat, az utolsó ülés jegyzőkönyvét felolvasni.»

Mielőtt az megtörténnék Gánócz-fürdő birtokosa Lupkovics megyei főjegyző úr örömének ad kifejezést, hogy az egyesület e helyen tartja meg gyülését és ha az egyesület nem is talál minden modern fürdőberendezést úgy igyekezni fog és azon lesz, hogy a hiányok pótolva legyenek, hogy a tárgyilagos kritika előtt a fürdő régi jó hirnevét azután is jogosan viselhesse.

2. Felolvastatott a »Szepesi orvos-gyógyszerész-egyesület« 1900. évi október hó 16-án Lőcsén tartott XXXVI-ik közgyülés jegyzőkönyve és jóváhagyó tudomásul vétetett. A Dr. Daits Ede által Dr. Szontagh Miklós felett mondott emlékbeszéd 300 példányban fog kinyomatni és szétküldetni. A jegyzőkönyv hitelesitésére Dr. Kiray Aristid és Dr. Szász Ágoston kéretett fel.

3. Felolvastatott az »Országos Orvos-Szövetség Szepesmegyei fiokjá«-nak 10./1901. sz. átirata, mely következőleg szól:

«Tekintetes Dr. Tátray Gergely úrnak, a szepesi orvos-gyógyszerész-egylet elnökének. Késmárkon. Mélyen tisztelt Elnök Úr! Van szerencsém az Országos Orvos-Szövetség Szepesmegyei fiókjának f. é. junius hó 11-én Iglón tartott közgyülésén elfogadott határozati javaslatát azon mély kérelemmel beküldeni: méltóztatnék azt a szepesi orvos-gyógyszerész-egylet f. é. junius hó 26-án Gánóczon megtartandó közgyülésének bemutatni és tárgyalás alá vétetni. Maradtam, mély tisztelettel, a Tekintetes Elnök úrnak kész szolgája Dr. Daits Ede, e. i. fiokegyleti elnök. Felka, 1901. junius hó 14-én.»

Az előbbi sorokban emlitett határozati javaslatot tartalmazó átirat — mely előbbi átirathoz csatolva volt — következőleg szól:

«Mélyen tisztelt Testvér-Egyesület! Az Országos Orvos-Szövetség Szepesmegyei fiokjának f. é. junius hó 11-én Iglón tartott közgyülése azon egyhangú határozata alapján (VII. pont) hogy:

„A közgyülés elfogadja a javaslatot, kiküldi Dr. Teschler Antal alelnököt és Dr Rottenberg János titkárt, kiket e czélra teljhatalommal ellát. A testvér-egyesület a közgyülés nevében felhivandó, hogy az összeülő enquétre (Igló) két tag által képviseltesse magát. Úgyszintén felhivandók a kerületi betegsegélyző pénztárak elnökségei, hogy a még csak meghatározandó időpontban vegyenek részt a tanácskozásban“,

mely határozat a következő inditványra hozatott:

VI) Titkár inditványba hozza két tagnak kiküldését a végből, hogy a Szepességen létező betegsegélyző pénztárak vezetőségeivel lépjen érintkezésbe, úgyszinte a Szepesi orvos-gyógyszerész-egyesülettel is (miután az utóbbinak számos orvostagja a szövetségnek nem tagja), hogy az utóbbi időben felmerült differentiák békés úton és tartósan elintéztessenek, valamint a végből, hogy egy állandó vegyes bizottság alakitassék, mely hivatva volna, ilynemü differentiáknak elejét venni. A kiküldött két tag teljhatalommal volna felruházandó».

Van szerencsénk az igen tisztelt Testvéregyesületet megkeresni az iránt, legyen kegyes tavaszi közgyüléséből szintén két kartársat kiküldeni, kik vállvetve a mi megbizottjainkkal, a szepesi orvosokra oly annyira fontos ügyet, később meghatározandó napon, de még ez év folyamán, szerencsésen megoldani volnának hivatva. Iglón, 1901. junius 11-én, a közgyülés nevében: Dr. Daits Ede, e. i. elnök. Dr. Rottenberg János, e. i. titkár.

Felolvastatott azonkivül Majunke Gidó a késmárki kerületi betegsegélyző pénztár elnökének átirata, mely következőleg hangzik: Szepes-Szombat, 1901. 21./VI

Sr. Hochwohlgeboren Herrn Dr. Gregor v. Tátray, als Präses des Zipser Aerzte- und Apotheker-Vereins, Kesmark. Nachdem der p. t. Verein am 26. d. M. wieder eine Versammlung hat, komme ich erneuert mit der ergebenen Bitte, bei dieser Gelegenheit das Verhältniss zwischen den Aerzten und Apothekern speciell jener mit der Kesmarker Bezirks-Krankenkassa auf die Tagesordnung zu bringen und verschiedene Mängel zur Sprache zu bringen und zu saniren.

Die ganzen Sachen schriftlich auszuarbeiten und dem Vereine vorzulegen, wäre eine lange Arbeit und würde nicht schnell zur Erledigung zu bringen sein und könnte im mündlichen Wege leicht zu einem beiderseitigen zufriedenstellenden Resultate führen.

Und es wäre meine Bitte: Entweder zu gestatten, dass wir von der Kesmarker Bezirks-Krankenkassa bei dieser Versammlung theilnehmen könnten und mit allen Herren oder nur jenen des Kesmarker Krankenkassa-Bezirkes die folgenden Punkte zu besprechen: 1. Vor Allem möchte ich die gesammten Rechnungen der Aerzte und Apotheker von 1900 vorlegen, damit die Herren einen Einblick nehmen könnten. 2. Hiebei einzelne Klagen gegen einige Herren vorbringen auf Grund dieser obigen Rechnungen. 3. Bestimmen, wie in Zukunft die Rechnungen revidirt werden sollen. 4. Vorlage unserer Propositionen bei der ferneren Behandlung der Kranken. 5. Neueinrichtung des An- und Abmeldungs-Systems. 6. Neueinrichtung der Mitgliederbücher. Wir halten diese Besprechung und Regelung unseres gegenseitigen Verhältnisses für sehr wichtig! Die Herren wissen, dass die jetzige Direction der Kesmarker Bezirks-Krankenkassa redlich bestrebt war, die Forderungen der Herren vis-à-vis der alten Direktion zu begleichen; nachdem wir aber von den Gewerbe Behörden in keiner Weise unterstützt werden — und wenn auch der Aerzte- und Apotheker-Verein uns nicht jetzt entgegenkommt — sind wir entschlossen, von unserer Stelle zurückzutreten. Sollte diese proponirte Besprechung so nicht möglich sein, bitte ich vielleicht Ihrerseits eine Commission zu wählen, die mit uns je eher die obgenannten Punkte besprechen, resp. berechtigt sein soll zu bestimmen.

Ich hoffe, Euer Hochwohlgeboren werden die Sache befürwortend dem p. t. Verein vorlegen resp. schon vor der Versammlung mich des Näheren verständigen und zeichne in dieser Voraussetzung, hochachtungsvoll und ergebenst Majunke Gedeon, d. Z. Präses der Kesmarker Bezirks-Krankenkassa.

Ezen két átirat felolvasása után elnök hozzá járul a testvéregyesület javaslatához és egy bizottság kiküldése mellett van, de nem tudja pártolni azon javaslatot, hogy a kiküldöttek teljhatalommal legyenek felruházva, mert mindenütt az a helyes szokás van, hogy a bizottság referál a közgyülésnek esetlegesen az ez alkalomból egybehivott rendkivüli közgyülésnek.

Dr. Lorx Sándor örül, ha az országos orvosi egyesület érintkezésben van az anyaegyesülettel, de czélszerű, az anyaegyesületnek a differentiákat tudomására hozni, mert az orsz. orvosi egyesület szepesi tagjai is irták alá az orvosi rendtartást és ajánlja, hogy az egyesület nem két tagot, hanem tagjainak számához arányban többet küldjön ki.

Dr. Daits Ede, az orsz. orv. fiókegyesület elnöke, beleegyezik több tagnak a kiküldetésébe és több tag hozzászólása után: Dr. Papp Samu, Dr. Lövenbein Samu, Dr. Kiray Aristid és Dr. Alexander Béla küldetik ki, de magától értetődik nem teljhatalommal felruházva, hanem mint referáló bizottság és miután az iglói összejövetelre a betegsegélyző pénztárak elnökei is meg fognak jelenni, elesik Majunke Gidó átiratának tárgyalása épen azért, mert ő is meg lesz hiva az iglói összejövetelhez.

A Dr. Daits Edéhez mint az orsz. orvosi szövetség szepesi fiókegyletének elnökéhez a szepesi orvos-gyógyszerész-egyesületnek ez ügyben irt válasz következőleg hangzik:

Tekintetes Dr. Daits Ede úrnak, az orsz. orvosi szövetség Szepesmegyei fiókegylet elnökének, Felka. Igen tisztelt Elnök úr! Van szerencsém értesiteni, hogy a Szepesmegyei orvos-gyógyszerész-egyesület f. é. junius hó 26-án Gánócz-fürdőben tartott tavaszi gyülés alkalmával a napirend 3-ik pontjaként tárgyaltatott az orsz. orvosi szövetség Szepesmegyei fiokegyletének 1901. junius hó 11-éről kelt és elnök úr 1901. junius hó 14-éről datált kisérő levelével ellátott átirat, melynek értelmében állandó vegyes bi-

zottság alakitassék a testvéregyesületek tagjainak sorából, a melynek feladata volna, a Szepességen létező betegsegélyző-pénztárak vezetőségeivel érintkezésbe lépni az utóbbi időben felmerült differentiák tartós és békés úton való elintézésére.

A Szepesmegyei orvos- és gyógyszerész-egyesület a bizottságba Dr. Lövenbein Samut, Dr Papp Samut, Dr. Kiráy Aristidet és Dr. Alexander Bélát küldött ki az iglói összejövetelre nem ugyan teljhatalommal felruházva, de oly értelemben, hogy ha fontosabb, az egész egyesületet érintő dolgok jönnének határozat alá, mindenesetre kötelesek lesznek, azt tudomás vétel végett és határozat hozatal végett az orvos- és gyógyszerész-egyesületnek tudomására hozni, különben szükséges, hogy a kiküldött tagok mindenben szem előtt tartsák a szepesi orvosok által aláirt rendtartást.

Azonkivül van szerencsém tudatni, hogy Majunke Gidó épitész úr, a késmárki kerületi betegsegélyző-egylet elnöke, tudomására hozatott ezen határozat, mert ő is óhajt — egyesületünk elnökségéhez intézett levele szerint — nehezteléseit és észrevételeit előadni, hogy egyes sérelmes ügyek elintéztessenek. Késmárk, julius hó 2-án 1901. Dr. Tátray Gergely, elnök. Dr. Alexander Béla, titkár.

4. Felolvastatott a számvizsgáló bizottság jelentése az 1900. esztendőre vonatkozólag:

Tekintetes Közgyülés! A számvizsgáló bizottság az egyleti pénztáros Dr. Alexander Béla lakásán 1901. január hó 22-én megjelenvén a számadás megvizsgálást rendszerint végezte, összehasonlitotta a mérleg egyes tételeit a könyvekkel és helyesnek találta azokat.

A vagyonkimutatás a következő:

A) Bevétel.

Lap Szám		Tartozás kor.	fill.	Lerovás kor.	fill.	Hátralék kor	fill.
I	Pénztári maradvány . . .	76	97	76	97	—	—
II	Beiratási dijak	32	—	28	—	4	—
III	Évi járulék pro 1900 . .	576	—	416	—	160	—
IV	„ „ „ 1899 . . .	148	—	140	—	8	—
V	„ „ „ 1898 . . .	12	—	12	—	—	—
VI	„ „ „ 1897 . . .	4	—	4	—	—	—
VII	Előre fizetett tagdij pro 1901	48	—	48	—	—	—
VIII	Sanatorium befizetések . .	563	—	563	—	—	—
IX	Röntgenkészülék használata	59	90	59	90	—	—
X	Különféle	34	—	34	—	—	—
XI	Takarékpénztári betétek .	41	66	—	—	41	66
XII	Takarékpénztári kamatok .	1	60	1	60	—	—
XIII	Bankbetét (kórházi alap) .	1454	50	—	—	1454	50
XIV	Bankbetéti kamatok . . .	53	36	53	36	—	—
XV	Sanatoriumi betétek . . .	932	66	—	—	932	66
XVI	Sanatoriumi alap kamatjai .	33	40	33	40	—	—
	összesen . .	4071	05	1470	23	2600	82

B) Kiadás.

Lap Szám		Tartozás kor.	fill	Lerovás kor.	fill.
I	Folyóiratok és könyvek	125	25	125	25
II	Nyomtatási dij	231	90	231	90
III	Könyvbekötési számla	15	22	15	22
IV	Eszközök és azok javitása . . .	16	—	16	—
V	Röntgenkészül. szükséglete (vegyszerek)	98	04	98	04
VI	Különféle	180	10	180	10
VII	Postaköltség	52	36	52	36
VIII	Kórházi alap	100	—	100	—
IX	Takarékpénztári kamatok	1	60	1	60
X	Bankbetéti kamatok	53	36	53	36
XI	Sanatoriumi betét	563	—	563	—
XII	Sanatoriumi alap kamatok	33	40	33	40
	összesen . .	1470	23	1470	23

Tekintetes közgyülés! Miután a zárszámadás pro 1900 rendben találtatott, azon kérelmünket fejezzük ki, hogy a tekintetes közgyülés adja meg a felmentvényt az egyesületi pénztárosnak, nemkülönben felkérjük őt, a tagsági dij rendes behajtására.

A közgyülés az 1900. esztendőre vonatkozólag megadja a felmentvényt a pénztárosnak.

5. *Dr. Lorx Sándor* megyei főorvos felolvassa jelentését Szepesmegyének közegészségügyi az 1900-ik esztendőre vonatkozó viszonyairól

6. Előadást tart *Dr. Bartsch Gusztáv*: »A modern phthiseo therapiaról különös tekintettel a sanatorium kezelésre«.

7. *Dr. Alexander Béla* demonstrál féreg nyulvány nélküli vakbélet 56 éves férfitől és bemutatja a Schleich-féle érzéstelenitő módszert saját magán alkalmazva, bemutat 19 ctm. hosszú ezen módszer alkalmazása mellett eltávolitott tágult és lobosodott viszér darabot, melyet az alszár bőralatti kötőszövetből praeparált ki, bemutat azonkivül egy majdnem lúdtojásnyi nyaki mirigyet, melyet szintén ezen módszer alkalmazása mellett eltávolitott.

8. *Dr. Jármay László* tart felolvasást következő czimmel: »Afrikai gyógyhelyek és fürdők« saját tapasztalatait és elményeit elbeszélve és számos képpel illusztrálva előadását,

9. *Weber Samu* olvassa fel: »Gánócz-fürdő multját és jelenjét«, ecsetelve szokott tetszős modorában ezen fürdő történetét.

10. *Dr. Greisiger Mihály* »Die interglacealen Culturschichten vom Menschen im Gánóczer Steinbruche« czimü előadását a gánóczi mészkőbányában tartja meg, a hová őt a gyülés nem csak férfi tagjai, hanem a női vendégek is szivesen követik, hogy az előadás a természet által adott illustrátiót élvezettel és érdeklődéssel hallgassák.

11. A jövő őszi közgyülés helyéül Késmárk sz. kir. város jelöltetik.

Miután egyéb tárgy nincsen, elnök berekeszti az ülést.

K. m. f.

Dr. Alexander Béla
e. i. egyleti jegyző.

Dr. Táray Gergely
e. i. egyleti elnök.

Hitelesitők:

Dr. Szász Ágoston *Dr. Kiray Aristid.*

A »Szepesmegyei orvos-gyógyszerész-egylet« 1901. évi október 23-án Késmárkon tartott őszi közgyülés

jegyzőkönyve.

JELEN VOLT:

Cornidesz Károly, gyógyszerész (Felka), Dr. Daits Ede (Felka), Dr. Fái M. Mihály (Uj-Tátrafüred), Fest Béla, gyógyszerész (Igló), Genersich Károly, gyógyszerész (Késmárk), Gréb János, gyógyszerész (Poprád), Dr. Greisiger Mihály (Szepes-Béla), Dr. Kiray Aristid (Szepes-Váralja), Dr. Klein Ármin (Késmárk), Dr. Láng József (Hunfalu), Dr. Lorx Sándor (Lőcse), Dr. Radnay Sándor (Rókusz), Dr. Szász Ágoston (Szepes-Szombat) Dr. Schön Leo (Szepes-Váralja), Dr. Schwarz Aladár (Késmárk), Dr. Singer Miksa (Poprád, Dr. Széll Gyula (Igló), Dr. Tátray Gergely (Késmárk), Dr. Teichner Lipót (Késmárk), Dr. Alexander Béla (Késmárk); mint vendég: Bruckner Károly, gymn. igazgató (Késmárk), Dr. Holczer Károly és Gréb Aladár.

Elnök megnyitva az ülést, következőt mond: Tisztelt közgyülés! Legyen szabad mindenek előtt örömömnek adni kifejezést a fölött, hogy a városunkban oly szép számban megjelent egyleti tag urakat üdvözölhetem, részvételük által fényes tanuságát adják annak, hogy egyleti czélunk irányában, az orvosi és természettudományi ismeretek művelődése és előbbre vitele irányában meleg érdeklődéssel viseltetnek.

A mai viszonyok között, a mikor az anyagi érdekek a társadalomnak legnagyobb részét foglalatoskodtatják csak nem kizárólag: lélekemelő látvány, hogy az orvosok és gyógyszerészek, kik a természettudományok művelői és hivei az élet mindennapi gondjai és fáradalmai között örömmel használják fel az adott al-

kalmat megyénkben létező azon tudományos egylet gyüléseit meglátogatni, hol egy tudományos kérdések, tapasztalatok, felfedezések képezik a megbeszélések tárgyait, a hol mindenki tehetségeihez képest tanithat vagy tanulhat, ismeretkörét bővitheti és eszmecsere által hozzá járulhat azon tudományt előbbre vinni, melynek életét szentelte.

Ha egyleti gyüléseinkben nem is targyaltatnak uj, világra szóló felfedezések, úgy gyüléseink mégis sok irányban termékenyitőleg hatnak a résztvevő tagok eszme irányára, előmozditják a collegialitást, erősitik az egyleti tagoknak összetartozási érzékét és nem egyszer üléseinkből inditattak oly mozgalmak, melyek megyénk közegészségi állapotaira nézve üdvös hatással voltak.

Kérem az egyleti tag urakat, továbbra is alapszabályaink irányelveit ily értelemben szem előtt tartva buzgóan tovább működni.

Utolsó közgyülésünk óta egyletünk is kapott meghivót a magyar orvosok és természetvizsgálók Bártfán tartandó nagy gyülésére, a melyen titkárunk Dr. Alexander Béla képviselte hivatalosan egyletünket, átadván a nagy gyülésnek egyletünk üdvözletét.

Érkezett egyletünkhöz az utolsó napokban még két meghivó, melyek (egész terjedelmükben) közöltetei fognak.

Ezzel a mai közgyülést megnyitom és felkérem a titkárt, a bártfai nagy gyülésről referálni.

1. Dr. Alexander Béla egyleti titkár röviden referálva elmondja, hogy a szepesi orvos-gyógyszerész-egyesület annak elnöke és titkárja által aláirt üdvözlő levelét mindjárt az ismerkedési este alkalmával adta át a Magyar orvosok és természetvizsgálók vándorgyülés állandó központi választmány elnökének, Méltóságos Dr. Chyzer Cornél miniszteri tanácsos úrnak, ki szivesen vette át és örömének adott kifejezést, hogy a szepesi orvos-gyógyszerész-egyesület hivatalosan is képviselteti magát.

   A magyar orvosok és természetvizsgálók bártfai gyülése igen látogatott volt, számos egyetemi tanár is vett részt, az igen számos szakelőadások — három teremben tartatták délelőtt és délután egyszerre — nagy változatosságot nyujtottak, de másrészt igaz az is, hogy az előadások számossága magával vitte szükségkép az előadási idő megröviditését, mi talán sok tekintetben

károsan hatott az előadott tárgy tartalmának szorgosabb megösmertetésére; referáló előadását mindjárt a szakelőadások első napján d. u. 2 órakor tarthatta meg; az «X-sugarak demonstrativ hatásáról» szóló előadásának is csak 15 percz volt szánva, egy és ¼ óra lett belőle, persze ez idő alatt nem lehetett a tárgyat kimeriteni semmi tekintetben és az idő inkább az elvitt számos kép — hatvan darab — átnyujtásával és rövid csak itt-ott alkalmazott figyelmeztetésekkel telt el. Az x-sugaras képek kielégitőek voltak és egyes ujabb az x-sugarak használásánál még nem észlelt dolgokat is tartalmaztak (izom rostok kimutatása, az ujjak első csontosodási pontjai a végizületben lépnek fel, a négy metacarpus csontosodás, a csigolyaoszlop csontosodási pontjai a nyaki és háti részleten két párhuzamos sorban lépnek fel, kiindulva a nyaki részlet alsó részéből föl- és lefelé haladva, az alsó háti és lumbalis részletnek megfelelőleg a csigolya testek egy soros csontpontjai lépnek fel, melyek felfelé az oldalsó két csontpont sor közzé nyomulnak, lefelé egymagukban folytatódnak etc.)

   Az előadás, mely a szepesi orvos-gyógyszerész-egylet Röntgen-készülékének használtságát és működését mutatta be, eredmény által kisért volt, mert a jelenlévők elismeréssel illették a képeket, lemezeket és demonstratiók.

   Emliti továbbá referáló, hogy a Magyar orvosok és természetvizsgálók vándorgyülésének állandó központi választmányába lett beválasztva, megválasztatását minden esetre csak kitüntetésnek veszi, de egyszersmind nagy örömmel is, mert tulajdonképen a szepesi orvos-gyógyszerész-egyletre háramlik a megtisztelés, mely képviselőjének nyujtatott.

   Dr. Schön Leo inditványozza, hogy Dr. Alexander Béla egyleti titkárnak köszönet mondassék, mert a szepesi orvos-gyógyszerész-egyletet méltóan képviselte a magyar orvosok és természetvizsgálók bártfai nagy gyülésén. Az inditványt elfogadja a közgyülés.

2. Ezután bemutatja elnök az 1903. április hó 23-tól április hó 30-ikáig Madridban XIII. Alfons és a Regenskirálynő védnöksége alatt tartandó XIV-ik nemzetközi orvosi

congressusra való meghivást, mely egyesületünket illetve ő hozzá érkezett a gyülés alkalmára szolgáló alapszabályok és jelentő ivek számos példányaival együtt; az utazás és a Madridban való tartozkodás sok kedvezménynyel jár, az előadást tartani kivánónak ezen szándékát 1903. évi január elseje előtt kell bejelenteni a congressus főtitkárjánál; az előadási nyelv spanyol, franczia, angol és német. A meghivó, az alapszabályok és jelentő ivek az egyesület tagjainak rendelkezésére állanak.

Tudomásúl vétetik.

3. Bemutatja elnök az aradi orvos-egyesület átiratát, mely következőleg hangzik: Tekintetes Társegyesület! 1889-ben hunyt el Dr. Darányi János, Arad sz. kir. város tiszti főorvosa, miután a kiváló orvos buzgalmával és lelkiismeretességével, a nemes emberbarát önfeláldozó tevékenységével és emberszeretetével 30 éven át Arad város közegészségügye és a közjó javára működött. Tevékenysége tetőpontján hirtelen bekövetkezett halála felett érzett általános mély részvét nyomán a legmelegebb közvetlenséggel merült fel Aradváros közönsége és törvényhatósága részéről azon eszme, hogy a kiváló orvos és nemes emberbarát iránt örök időkre tanuságot tevő alakban rovandó le a hála és elismerése.

És megtestesülve áll ime az eszme Arad város legszebb pontján a «Baross-parkban»: Dr. Darányi János-szobra, melyről Arad sz. kir. város közönsége és törvényhatósága részéről rendezett ünnepélyen f. hó 27-én d. e. 11 órakor fog lehullni a lepel, mely ünnepélyre van szerencsénk tek. Társegyesületet ezennel tisztelettel meghivni.

Büszkeséggel az orvosi önérzet emelkedettségével valljuk ezen ünnepélyt a magunkénak, az orvosi rend ünnepélyének. Dr. Darányi János szobra az első orvosszobor Magyarországon, mely hirdetni fogja, hogy akkor, midőn a közönség a lezajlott orvosi működésnek, az elhunyt orvos érdemének szobrot emel, elérkezett azon idő, midőn az élő orvosi nemzedék is működéséhez jogosan fűzött elismerésre talál. Dr. Lövinger Miksa s. k., titkár. Dr. Parecz Gyula s. k., elnök. Arad, 1901. október hó.

Dr. Lorx Sándor az átirat felolvasása után azt

mondja, hogy szükséges volna, hogy az egyesület képviseltesse magát ez ünnepélyes és rendünket közelebb érintő alkalomkor inditványára:

a közgyülés megszavazza az útiköltséget az esetre, hogy egyesületi tag utazna Aradra és a pénztáros utasittatik, adott esetben az útiköltségeket kifizetni. Az esetben, ha az egyesület nem volna képviselve, távirat fog menesztetni Aradra ez ünnepélyes alkalomból kifejezve az egyesület tiszteletét és hódolatát a meghalt érdemdús kartárs emléke előtt.

4. Felolvastatott *Dr. Neubauer Lajos* távirata, melyben a gyülésen való meg nem jelenését kimenti és az összegyült egyleti tagokat szivélyesen üdvözli.

Tudomásúl vétetett.

5. Jelenti elnök *Dr. Tátray Gergely*, hogy a »Szepesi orvos-gyógyszerész-egyesület« választott birósága 1901. augusztus hó 10-én Iglón ülésezett két kartárs viszalykodása miatt, az ügy elintéztetett.

Tudomásul vétetett.

6. Felolvastatott a »Szepesi orvos-gyógyszerész-egyesület« 1901-ik évi junius hó 26-án Gánócz-Fürdőben tartott tavaszi gyülés jegyzőkönyve és

jóváhagyatott.

Az 1900. évi május hó 23-án elhalt Dr. Grósz Lajos kartársunk felett mondandó emlékbeszéd megtartására Dr. Singer Miksa (Poprád) kéretett fel.

A felolvasott a jegyzőkönyv 3-ik pontját illetőleg kérdés intéztetett Dr. Daits Edéhez mint az országos orvosi szövetség Szepes megyei fiókegyesület elnökéhez t. i. mikor fog egybehivatni azon vegyes bizottság, mely a kerületi betegsegélyző-pénztárak vezetőségeivel lépne érintkezésbe felmerült differentiák békés úton való elintézése miatt, mert az idő halad és egy orvos-gyógyszerész-egyleti bizottsági tag (Dr. Papp) már el is hagyta a Szepességet.

Dr. Daits kijelenti, hogy mindent fog elkövetni miszerint a bizottság mielőbb fog egybehivatni, hogy

kötelességének eleget tehessen. (Dr. Papp helyébé uj tag nem választatott).

7. Felolvastatott a titkárnak az 1901-ik évre vonatkozó jelentése:

Tekintetes közgyülés! Az egyesületünkben történt dolgokról — az 1901-ik esztendőben — a következőkben számolok be:

Egyesületünk jelenleg 72 tagból áll, tehát viszonyitva a mult évi számhoz 1 taggal szaporodott, még pedig belépett Dr. Hammersberg Árpád (Tátra-Lomnicz) 1901. jun. 9-én; Dr. Radnay S. (Rókusz) 1901. jun. 9-én; Schmör Kornél, gyógyszerész (Igló) 1901. jun. 26-án. Az egyleti tagok közzül meghalt Dr. Grósz Lajos 1901. május hó 23-án Poprádon; kilépett azok sorából Tunner János, gyógyszerész (Szepes-Béla).

A 72 tag között van 71 rendes tag (57 orvos és 14 gyógyszerész) és egy pártoló tag (főszolgabiró), a Szepességen tartózkodik 61, a Szepességen nyáron át 5, Gömörben 1, Budapesten 2, Szegeden 1, Bécsben 1, Berlinben 1.

Vagyonunk a következő:

a takarékpénztárban van		42 k.	48 f.
tagdij-hátralék pro 1899		8 „	— „
„ „ „ 1900		96 „	— „
„ „ „ 1901		268 „	— „
tagdij pro 1902		556 „	— „
összesen		970 k.	48 f.
Levonandó a kórház-alapra pro 1902		100 k.	— f.
Évkönyv (pro 1900) kinyomatása		250 „	— „
rendelkezhetünk		620 k.	48 f.-ről.

A kórházi alap 1901. év elején kitett . 1454 kor. 50 fill.-t,
kamatok . . . . . 58 „ 74 „
járulék pro 1901 . . . . . 100 „ — „
az év végén ki fog tenni a kórházi alap 1613 kor. 24 fill.-t.

A »Sanatorium«-alap kitett 1901. év elején . 932 k. 66 f.-t.
Évi kamat . . . . . 39 „ 48 „
azonkivül bejött 1901-ben . . . . . 152 „ — „
az év végén a »Sanatorium«-alap . 1124 k. 14 f.-t fog kitenni.

Az 1901-ik évben 2 gyülés tartatott: a tavaszi gyülés Gánócz fürdőben junius hó 26-án, az őszi közgyülés Késmárkon októ-

ber hó 23-án. Előadás tartatott nyolcz és egy demonstratio. Az előadók és előadások nevei a következők:

Dr. Lorx Sándor: »Jelentés Szepes megye közegészségügyi viszonyairól az 1900-ik esztendőben«.

Dr. Bartsch Gusztáv: »A modern phthiseo therapiáról különös tekintettel a sanatoriumi kezelésre«.

Dr. Alexander Béla: »Féregnyulvány nélküli vakbél«. »Dr. Schleich érzéstelenitő módszere és alkalmazása« (Demonstratio).

Dr. Jármay László: »Afrikai gyógyhelyek«.

Wéber Samu: »Gánócz fürdő multja és jelenje«.

Dr. Greisiger Mihály: »Die interglacealen Cultur-Schichten vom Menschen im Gánóczer Steinbruche«.

Dr. Szász Ágost: »Véletlen önmegfojtás esete«.

Dr. Tátray Gergely: »A jobb felső végtag sulyos sértése cséplőgép által», 2 eset.

Dr. Alexander Béla: Röntgenkép-olvasás.

Az 1900-ik egyleti évre vonatkozó évkönyv megjelenése késedelmezést szenvedett, de nem sokára elkészül és szét fog küldetni Dr. Szontágh Miklós életrajzával együtt.

A folyó évben a választott bíróság működése egyszer vétetett igénybe.

A Szepességen állitandó szegény tüdőbetegek Sanatoriumalap javára történt adakozásokat illetőleg Dr. Lorx Sándor kéri a titkárt azok nyugtatásánál mindég kitenni, hogy azok az uj évi üdvözlés beváltása czimén történtek.

Dr. Alexander Béla kijelenti, hogy ezentúl ki lesz tüntetve a nyugtázásnál, mely adományok adattak uj évi üdvözlés beváltása czimén és melyek csak általában a Sanatorium alap javára.

A titkári jelentés tudomásúl vétetett.

8. Felolvastatott az 1902-ik évre szóló költség előirányzata, mely következőleg hangzik:

1. Természettudományi társulat	20	kor.
2. Klinikai füzetek	8	«
3. Orv. könyvkiadó-társulat (M. Archivum)	16	«
4. Jahrbuch für Kinderheilkunde	12	«
5. Klinische Vorträge	20	«
6. Könyvbekötés	20	«
7. Postaköltség	20	«
8. Kórházi alap	100	«
Átvitel	216	kor.

Áthozat . 216 kor.
9. Museum és Röntgen-készülék . . . 120 «
10. Évkönyv pro 1901. . . . . 200 «
11. Visszafizetés à conto Röntgen-készülék 100 «

összesen 636 kor.

Az előirányzat jóváhagyatott.

9. Az egyesület tisztviselőinek mandátuma lejárván, azok leteszik a tisztséget, az elnök úgy a maga mint a titkár nevében megköszöni az egyesület bizalmát.

Dr. Lorx Sándor inditványára ujra választatik meg egyhangulag Dr. Tátray Gergely elnöknek, Dr. Alexander Béla titkárnak, mindkettő megköszöni az egylet bizalmának ez uj kifejezését, ugy mint eddig igyekezni fognak kötelességüknek hiven megfelelni.

10. A választott bíróságba, melynek egy évi mandátuma szintén lejárt, ujra választatik meg egyhangulag: Dr. Tátray Gergely, Dr. Lorx Sándor és Dr. Alexander Béla rendes tagnak, póttagnak pedig: Dr. Szász Ágoston.

11. Még a tisztviselők megválasztása előtt fölolvassa *Dr. Tátray Gergely* a könyvtárnoki és műszertárnoki jelentését, mely következőleg hangzik:

Tisztelt közgyülés!

Utolsó jelentésem óta az egyleti könyvtár a következő művekkel gyarapodott.

I. Magyar orvosi könyvkiadó társulat kiadványai:

Hirschler és Terray: A dietetika tankönyve I. k.
Győry: Magyarország orvosi bibliographiája 1472—1899.
Temesváry: A tejelválasztás és a szoplalás.
Moravcsik és Sólyom: Az orvos működési köre az igazságügyi közszolgálatban.
Dollinger: Sebészeti módszerek.

II. Kir. m. természettudományi társulat könyvkiadó vállalata:

Lehmann Alf.: Babona és varázslat a legrégibb időktől a jelen korig, I. II.
Hermann Otto: A madarak hasznáról és káráról.
Természettudományi közlöny 350—386. füzet.
Pótfüzetek 49—62. füzet.

III. Magyar orvosi Archivum VII. évfolyam 5—6. VIII. évf. 4—6. f. uj folyam I. k. 1—6. f. II. k. 1—3. f.

IV. Klinikai füzetek: X. évfolyam 1—12. f. XI. évf. 1—9. f.

V. Volkmann's klinische Vorträge. 266—414.

VI. Jahrbuch der Kinderheilkunde und physische Erziehung: II. Folge B 49. 1—4. III. Folge B. 51. 1—6. B. 52. 1—6. B. 53. 1—6. B. 54. 1—3. Heft, Ergänzungsheft zum 52. B.

VII. Egyes művek és füzetek részint csere, részint ajándék utján.

Magyarországi Kárpátegylet évkönyve 26., 27. és 28-ik évfolyam.
A budapesti kir. orvosegyesület 1899. és 1900-ik évkönyve.
A biharmegyei orvos-gyógyszerész- és természettudományi egylet szakülései 1896/7. és 1897/8. évben.
A mármarosmegyei orvos-gyógyszerészegylet évkönyvei 1895—1898.
A zemplénmegyei orvos-gyógyszerészegyesület 30 évi fennállásának és működésének története 1900.
A gömörmegyei orvos-gyógyszerészegyesület évkönyvei 1898-tól 1901-ig.
Verhandlungen und Mittheilungen des siebenbürgischen Vereines für Naturwissenschaften in Hermannstadt B. 48, 49, 50.
Dr. Szontágh M.: A Basedow betegség és sikeres orvoslása Új-Tátrafüreden.
Dr. Reizey: A budapesti egyetem II. sebészi klinikum betegforgalma, 1894—1899.
Maszák: Vagyontalan betegek gyógyitása, 1896.
Incze Béla: Védhimlőoltás IV. évf. 1—4. füzet.
Fischer: Új készülék a dongaláb gyógyitására, 1896.
Hajnóczy: Emlékkönyv az évezredünk örömére Szepesvármegye területén tartott közünnepekről, 1897.
A budapesti orvosi kör országos segélyegylete pénztárának kimutatása.
Hoffenreith: Heilmethoden in Marilla bei Krankheiten der Respirationsorgane, 1900.
Heubner: Syphilis im Kindesalter, 1896.

Új műszerek nem lettek beszerezve, a meglevők jó karban tartattak és a t. egyleti tagok által gyakran vétetnek igénybe — mig sajnos gazdag könyvtárunk csak igen ritkán.

A jelentés tudomásul vétetik.

12. Előadást tart *Dr. Tátray Gergely:* »Két sebészi esetet« rajzolva és megbeszélve.

13. Előadást tart *Dr. Szász Ágost*, melynek czime: »Véletlen önmegfojtás esete«.

14. Előadást tart *Dr. Alexander Béla*, az előadás czime: »Röntgen- vagy x-sugaras képek helyes olvasása« egyes képek és lemezek alapján, nevezetesen bemutatja egy kilencz éves gyermek vállizületét képen és ez alapon demonstrálja a felkarcsont valódi nyakának keletkezését, átalakulását, fekvését és viszonyát a felkarcsont fejecséhez nemkülönben a collum anatomicum és chirurgicumhoz; úgyszintén elolvassa egy tizéves gyermek térdizületének x-sugaras képét, kimutatva rajta, hogy rajzolja az x-sugár a távolabb és közelebb a lemezhez fekvő részleteket és miért rajzoltatnak egymástól eltérőleg; kimutatja, hogy ép oly jól rajzoltatik a belső bütyök mint a külső, de azok éles csont képén keresztül a fossa patellaris és a fossa intercondyloidea azok alakjának minden jellegzetességével; úgyszintén mutatja a kép a planum popliteum femorist, de igen szépen el lehet olvasni a czombcsont alsó epiphysisének viszonyát a diaphysishez és a tibia epiphysiséhez a fejlődést véve tekintetbe, főképen a tuberositás tibiaet, mely a tibia mellsó felületének megfelelő váljúban fejlődik mint külön, önálló csontosodás.

Több tárgy nem lévén, elnök a gyülés berekesztése előtt megkéri a jelenlévő egyesületi tagokat, engedtessék át az elnök és titkárnak az 1902-ik év tavaszi gyülés helyének megválasztása, az egyleti tagok beleegyezése után berekesztetik a gyülés.

K. m. f.

Dr. Alexander Béla
egyleti jegyző.

Dr. Tátray Gergely
egyleti elnök.

Hitelesitjük:

Dr. Lorx Sándor *Dr. Szász Ágoston.*

Egészségügyi jelentés az 1900-ik évről.

Dr. Lorx Sándor.

Igen tisztelt kar- és tagtárs urak!

Örömmel és készséggel mutatnék be Önöknek ez alkalommal is egy a lefolyt 1900-ik évre vonatkozó közegészségügyi jelentést, ha az ahhoz szükségelt adatok rendelkezésemre állanának.

Mint Önök előtt ismeretes, beszüntettetett az előbbi években divott közegészségi jelentés az 1898. évi 120.528/VI—a sz. a. kelt belügyministeri rendelet alapján, de birom azon adatokat, a melyeket a tiszti orvosok félhavonként a heveny fertőző kórokról beterjeszteni szokták.

Én azt hiszem, hogy ez adatok leginkább mutatják az általános közegészségi állapot minőségét és azt vallom, hogy Önök mint szakemberek a puszta adatok elősorolása mellett már is kellő képet fognak nyerni, a volt közegészségi állapotról és azért ha Önöket nem untatom, felsorolom ez adatokat a következőkben:

A mult 1900-iki évben a heveny fertőző megbetegedések száma sokkal kisebb volt mint az 1899-iki évben. Feltünő rosz indulatu jelleget nem igen öltött egy heveny fertőző megbetegedési alak sem, sőt úgynevezett népkóros megbetegedés észlelésre sem került. Az egyes heveny fertőző kórok terjedését és lefolyását a következő adatokból vehetni ki:

1. Járványos fültőmirigylobban megbetegült 7 községben 89 egyén, kik közül gyógyult 78 = 98·8 %, gyógykezelés alatt maradt 1 = 1·2 %.

2. Járványos agy- és gerinczagyhártyalob állapittatott meg 1 községben 1 esettel, mely halállal végződött.

3. Vérhas be lett jelentve 2 községből 2 esetben, mely mindkettő gyógyult.

4. Gyermekágyi láz észleltetett 10 esetben s 10 községben; ezek közül gyógyult 3 = 30 %, halálos kimenetelü volt 7 = 70%.

5. Bárányhimlő be lett jelentve 9 községből 17 esetben, mely valamennyi gyógyult.

6. Hólyagos himlő észlelésre került 1 községben 10 esettel. E heveny fertőző kór két Amerikából Littmanovára haza érkezett ott született, de nem oltott 8 és 10 éves leány gyermek által hurczoltatott be, kik valószinüleg útközben fertőztettek meg, mert haza érkeztükkor a kór jellegzetes tünetei már is megállapitattak. A községben elrendelt kényszer oltás folytán csupán 8 uj megbetegedés fordult elő, még pedig az első 2 beteg hozzátartozóinál, kiknél a foganatositott ujraoltás eredménytelen maradt, valószinűleg a már is előre ment fertőzés folytán. A megbetegült 10 egyénből gyógyult 9 = 90 %, meghalt 1 = 10 %, egy oltott volt 11 éves állitólag görvélykóros leány.

7. Hökhurutban megbetegedett 37 községben 376 egyén, kik közül gyógyult 314 = 83·5 %, meghalt 57 = 15·2 %, gyógykezelés alatt maradt 5 = 1·2 %. Kétséget sem szenved, hogy e kórban sokkal több megbetegedés fordult elő, de ezek nem jelentettek be.

8. Kanyaró észleltetett 26 községben 158 esetben; ezek közül gyógyult 145 = 92 %, meghalt 3 = 2 %, gyógykezelés alatt maradt 10 = 6 %.

9. Vörheny megfigyelésre került 25 községben 120 eset, e közül gyógyult 89 = 74·2 %, meghalt 29 = 24·2 %, gyógykezelés alatt maradt 2 = 1·6 %.

10. Roncsoló toroklob és torokgyík előfordult 49 községben 84 esetben; ezek közül meggyógyult 48 = 57·15 %, meghalt 35 = 41·65 %, gyógykezelés alatt maradt 1 = 1·2 %.

Anthidiphthericus gyógyserum használatba véttetett 35 esetben, melyek közül gyógyult 29 = 83 %, meghalt 6 = 17 %. Ha az összes esetekből a gyógyserummal kezelteket levonjuk, sokkal kedvezőtlenebb az arány, a mennyiben a fennmaradt 49 megbetegült közül meggyógyult 19 = 38·77 %, meghalt 29 = 59·21 %, gyógykezelés alatt maradt 1 = 2·02 %.

11. Hasi hagymázban megbetegült 54 községben 198 egyén; ezek közül meggyógyult 164 = 82·9 %, meghalt 27 = 13·6 %, gyógykezelés alatt maradt 7 = 3·5 %.

12. Kiütéses hagymáz előfordult 8 községben 40 esettel; ezek közül gyógyult 27 = 67·5 %, gyógykezelés alatt maradt 8 = 20 % és meghalt 5 = 12·5 %.

A felsorolt adatok szerint az összes heveny megbetegedések száma 1105 s e közül meggyógyult 906 = 82 %, meghalt 165 = 14·93 % és gyógykezelés alatt maradt 34 = 3·07 %.

S ezzel a mai jelentésemet befejezettnek tekinthetem.

De ha becses türelmükkel visszaélni nem fognám, figyelmüket az utoljára felemlitett heveny fertőző kórra, a kiütéses hagymázra kiterjesztetni kérném.

A heveny fertőző kórok közt nem csekély figyelmet követel a kiütéses hagymáz, latin nyelven typhus exanthematicus seu petechialis.

E kóralak mi nálunk ritkán szokott mutatkozni, de mint tájkór úgy Oroszországban mint Cseh- és Gácsországban nem ritkán nagyobb pusztitásokat visz véghez.

Tudomásom szerint e kóralak már hosszú évek során át vármegyénkben nagyobb kiterjedésben nem mutatkozott. Mintegy járványszerű fellépése, a mennyire emlékszem, 1886-ban Ó-Lubló vidékén, az akkori poprádvölgyi járásban került megfigyelésre, a mikor nem csekély rémületbe ejtette vármegyénk lakosait. Akkor e járás Jakabfalva, Kolacsko, Új-Lubló, L. Krempach, Mnisek, Granasztó, Pilho, Littmanova és Jarembina község lakosai közt terjedt és sajnos több áldozatot is követelt. Igen valószinű, hogy az óvintézkedések hiányossága, nem különben a lakosság nyomorúságos és éhinséggel küzködő helyzete, a kór terjedését nagy mérvben elősegitette.

Az 1899/1900-diki év telén föllépett e kór a gácsországi Manyow és Mizerna községekben, melyek szomszédközségek az ófalvi járás községek többikével. De daczára annak, hogy e járás közönsége e községek lakosaival sürűén közlekedtek, ilynemü kórragály behurczolása a hatóság tudomására nem jutott.

1900. évi február hó 20-kán egyszerre azon távirati tudósitás érkezett a központba, miszerint Lechnitz 514 lakost számláló, a járás egyik legszegényebb, de fájdalom egyik legpiszkosabb községében egy kiütéses hagymáz eset merült fel, melynek eredetét kipuhatolni nem lehetett.

A hely szinére érkezve, a községben alkalmazott tanitón, a kiütéses hagymáz teljesen kifejlet képét találtam. A kór keletkezésére elég támpontot nyujtott azon körülmény, mely szerint emlitett tanitó mintegy három héttel az előtt a fertőzött Mizerna községben történt hosszabb tartózkodása után ide költözött s azért talán nem jog nélkül, ott történt fertőztetését föl kellett vennem.

Daczára a legszigorúbb óvintézkedéseknek sőt, miután a tanitó neje és egy gyermeke is ugyan azon kórban megbetegedett, egy a községben felállitott járványkórháznak, a felette fertőző kórt csirájában megfójthatni nem sikerült. Megbetegedett február 20. és

junius 20-eiki időközben 21 egyén, kik közzül gyógyúlt 19 = 90·43 %, meghalt 2 = 9·57 %.

Az összes óvintézkedések haszna az volt, hogy a fertőző kór más községekbe át nem hurczoltatott.

Az előadottak képezik e kór terjedésének első időszakát. A következő nyár és ősz folytán ilynemű megbetegedés nem merült fel.

A kiütéses hagymáz második időszakát képezi azon idő, a mely november hó 28-tól egészen a f. évi május hó 31-kéig terjed.

Deczember hó 2-kán azon hivatalos értesitést vettem, miszerint Ó-Lubló városában egy házban egyszerre hat kiütéses hagymáz mutatkozott november 28-kán, november hó 29-kén pedig L.-Krempachon szintén egy házban 5 eset.

A fertőzés mikéntjét mind két községben kifürkészhetni nem sikerült, de igen valószinű, hogy azok eredetét Zubrik esetleg Muszyna gácsországbeli községekben keresendő, hol e kór számosabb esetei mutatkoztak.

Egy hónappal később váratlan új megbetegedések jelentettek be az ófalvi járás: Folyvárk, N.-Lipnik, Ófalu és Nedecz községeiben. A fertőzés direct eredetét e községek semmelyikében kimutathatni nem lehetett, de a legnagyobb valószinűséggel állithatni azt, hogy a fertőző kór anyag a szomszédos Gácsországban levő Gromovecz, Csorsztyn, Manyov, Mizerna és Klucskowce községekben már az előző hetekben e kór föllépte és rohamos kiterjedése hivatalosan megállapitatott.

Ily körülmények közt a kór kiterjedésének gátot vetni még a legmesszebb intézkedés mellett, meddő munkának tartottam s azért felsőbb helyre fölterjesztett javaslatom nem a kór kizárólagos megfojtására, hanem a megbetegültek gyógykezelésére, az itt ott mutatkozott nyomor és inség enyhitésére, szóval a prophylacticus intézkedések foganatositására szoritkozott.

A helyszinén járt közegészségi felügyelő az ügy állásáról meggyőződvén, javaslatom elfogadását ajánlotta és úgy történt, hogy Dr. Barna Bernát a járvány orvosi teendőkkel megbizatott.

Működése a járvány megszüntével, április hó 20-án szüntettetett be és jelenleg e járás teljesen járványmentes, azaz kiütéses hagymáz e járás községeiben nincsen.

A lublói járásban az uj év kezdetével e kór L.-Krempachon ujból mutatkozott, de sajnos fellépett Jakabfalván, Szádeken, Jarembinán, Kamjonkán és Medzibrodzén. Nevezett községek betegeit járványorvosi minőségben Dr. Neuwirth Dezső lublói ma-

yógyúlt 19 =

gy a fertőző kór

ső időszakát. A
edés nem me-

zi azon idő, a
31-kéig terjed.
st vettem, mi-
e hat kiütéses
hó 29-kén pe-

irkészhetni nem
rik esetleg Mu-
kór számosabb

ések jelentettek
Nedecz közsé-
melyikében ki-
séggel állithatni
országban levő
owce községek-
mos kiterjedése

tot vetni még
k tartottam s
a kór kizáró-
kezelésére, az
óval a prophy-

ügy állásáról
s úgy történt,
el megbizatott.
20-án szüntet-
azaz kiütéses

.-Krempachon
Szádeken, Ja-
községek be-
ső lublói ma-

ÖSSZ-KIMU

az 1900-ik évben észlelt és tényleg be is

A heveny fertőző kór neve	Ófalvi járás							Lublói járás							Késmárki járás							Szepes-szombati j.							Iglói j		
	fertőzött községek száma	lakosság száma	betegs. kitör. ideje	megbetegült	meggyógyult	meghalt	gyógykezelés alatt marad	fertőző községek száma	lakosság száma	betegs. kitör. ideje	megbetegült	meggyógyult	meghalt	gyógykezelés alatt marad	fertőzött községek száma	lakosság száma	betegs. kitör. ideje	megbetegült	meggyógyult	meghalt	gyógykezelés alatt marad	fertőzött községek száma	lakosság száma	betegs. kitör. ideje	megbetegült	meggyógyult	meghalt	gyógykezelés alatt marad	fertőzött községek száma	lakosság száma	betegs. kitör. ideje
Járv. fültőmirigylob .	—	—	—	—	—	—	—	3	4747	I. 12.	17	17	—	—	1	4897	VI. 12.	6	5	—	1	1	1156	X. 8.	1	1	—	—	—	—	—
Járv. agy- és gerincz-agyhártyalob . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Vérhas	—	—	—	—	—	—	—	1	1634	IX. 5.	1	1	—	—	1	1314	X. 14.	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Gyermekágyi láz . .	1	1144	VIII. 27.	1	1	—	—	3	5240	III. 1.	3	1	2	—	2	3471	VI. 8.	2	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	684	VIII. 4.
Bárányhimlő	—	—	—	—	—	—	—	1	1168	I. 12.	4	4	—	—	2	5786	X. 21.	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	833	IV. 17.
Hólyagos himlő . . .	—	—	—	—	—	—	—	1	759	VI. 8.	10	9	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Hökhurut	6	4987	II. 2.	42	34	8	—	3	5846	II. 20.	46	40	6	—	15	14958	I. 1.	139	110	26	3	—	—	—	—	—	—	—	4	11912	I. 10.
Kanyaró	4	4305	III. 7.	7	7	—	—	1	1634	I. 12.	25	25	—	—	4	7741	I. 6.	4	3	1	—	4	4216	VIII. 11.	54	42	2	10	1	7345	IX. 18.
Vörheny	—	—	—	—	—	—	—	1	2121	I. 14.	2	1	1	—	9	13603	I. 31.	31	23	6	2	5	4462	I. 1.	55	41	14	—	5	10697	I. 9.
Ronesoló toroklob és torokgyik	2	1860	XI. 16.	2	1	1	—	8	9050	III. 15.	11	4	7	—	8	10643	I. 6.	14	12	2	—	4	2506	II. 8.	5	5	—	—	6	12279	II. 2.
Hasi hagymáz . . .	4	2479	I. 20.	9	8	1	—	4	6585	I. 2.	17	13	3	1	10	14348	II. 12.	23	16	7	—	10	8530	I. 1.	65	62	2	1	3	8468	I. 18.
Kiütéses hagymáz . .	6	4486	II. 20.	28	19	2	7	2	2362	XI. 28.	12	8	3	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

TATÁSA

jelentett heveny fertőző kóroknak.

árás				Lőcsei járás							Szepes-váraljai j.							Gölnicbányai j.							Összesen						
megbetegült	meggyógyult	meghalt	gyógykezelés alatt marad	fertőzött községek száma	lakosság száma	betegs. kitör. ideje	megbetegült	meggyógyult	meghalt	gyógykezelés alatt marad	fertőző községek száma	lakosság száma	betegs. kitör. ideje	megbetegült	meggyógyult	meghalt	gyógykezelés alatt marad	fertőzött községek száma	lakosság száma	betegs. kitör. ideje	megbetegült	meggyógyult	meghalt	gyógykezelés alatt marad	fertőzött községek száma	lakosság száma	betegs. kitör. ideje	megbetegült	meggyógyult	meghalt	gyógykez. alatt marad
—	—	—	—	1	617	III./1.	62	62	—	—	1	2334	II./4.	3	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	13750	I./12.	89	88	—	1
—	—	—	—	1	6318	X./3.	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	6318	X./3.	1	—	1	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2948	IX./5.	2	2	—	—
1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	3	5254	II./26.	3	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	10	15793	II./26.	10	3	7	—
3	3	—	—	1	6318	I./1.	4	4	—	—	3	1495	IV./18.	3	3	—	—	1	3912	V./6.	1	1	—	—	9	19512	I./12.	17	17	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	759	VI./8.	10	9	1	—
98	85	13	—	3	7282	VI./6.	12	11	1	—	3	2806	I./1.	24	21	1	2	3	2356	IV/28.	15	13	2	—	37	50147	I./1.	376	314	57	5
6	6	—	—	1	6318	VIII./18	3	3	—	—	10	8726	I./23.	57	57	—	—	1	1113	VI./12.	2	2	—	—	26	41398	I./12.	158	145	3	10
15	11	4	—	1	6318	IV./13.	3	3	—	—	3	4186	I./29.	4	2	1	—	1	663	III./2.	10	7	3	—	25	42050	I./1.	120	89	29	2
10	7	3	—	6	8102	II./19.	15	7	7	1	11	11279	I./10.	20	12	8	—	4	7118	I./11.	7	—	7	—	49	62837	I./6.	84	48	35	1
6	6	—	—	4	7309	VII./28	14	13	1	—	12	10897	I./12.	45	38	6	1	7	7855	I./3.	19	8	7	4	54	66471	I./1.	198	164	27	7
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	6848	II./20.	40	27	5	8
																									Összesen :			1105	906	165	34

gánorvos kezelte, az orvos rendőri teendők ellenőrzése pedig a tiszti járási orvosra nehezedett.

Május hó végével csupán csak Jakabfalu, L.-Krempach és Medzibrodzén fordultak elő még megbetegedések, azaz még kezelésben állottak.

Ma egy az utóbbi időben A.-Ruzsbachon föllépett eset kivételével ujabb megbetegedések nem jelentettek be.

Mult évi november hó 28-tól f. évi május hó 31-éig megbetegedett összesen 154 egyén, kik közül meggyógyult 120 = 77·9 %, meghalt 25 = 16·24 % és gyógykezelés alatt maradt 9 = 5·85 %.

A részletes kimutatást a mellékelt rovatos ív mutatja ki.

Ezzel mai jelentésemet befejezve, megköszönöm becses türelmüket, állok rendelkezésre ne taláni egyébb felvilágositással és kérem jelentésemet tudomásul venni.

Afrikai gyógyhelyek és fürdők.

Dr. Jármay László.

Engedjék meg Uraim, hogy innen a magas Tátra tövéről, a hűs fenyveserdők hazájából egyenesen a szomszéd világrészbe, a meleg Afrikába vezessem.

Az utolsó években háromszor kerestem fel annak partjait; először 1898-ban Algirt és Tunist látogattam meg, 1899-ben hosszabb ideig Egyptomban tartózkadtam s végre ez év február és márciusában ismét Algirban voltam hosszabb ideig. Nem számitom ide a mult évet, midőn szintén láttam Afrikát, de egészen rövid ideig. A gibraltari szoroson hajóztam át Cadix felé s hajónk útközben fél óráig horgonyzott Tanger kikötőjében; a hajóból nem volt időm kiszállani s csak mint szép decoratiót láttam magam előtt a marokkói part vad, sziklás magas hegyeit s a parton a fehér, amphitheatralisan épült mozgalmas várost, később a Herkules-oszlopok mellett hajóztunk el s beértünk az atlanti Oczeánba, mely vad üvöltésel s magas hullámhegyekkel épen nem barátságosan fogadott.

Maga azon körülmény is, hogy rövid idő alatt annyiszor voltam ott, mutatja, hogy vágyam mindig Afrika felé vonz, nemcsak a tőlünk annyira eltérő népfajok érdekes volta, a szokatlan viszonyok, életfeltételek vonzanak oda, de épen úgy az afrikai föld napsugaras, derült ege, tiszta levegője, a puszták költői fensége s a hegység vadregényes formái, különösen Algirban, a Sahara sivatagján s a Nilus völgyében.

Nem czélom, jelenleg útleirást adni, bár azt egészen el nem kerülhetem s leginkább csak a gyógyhelyek- és fürdőkről akarok némi apróságot elmondani, mi a collegákat érdekelhetné s minek tanulságait alkalom adtán felhasználhatják.

Kezdjük el Egyptomon. A pharaók ős hazája már régóta nem ismeretlen vidék, igen könnyen lehet oda eljutni, mindamellett a leggyorsabb hajó is 2½ napot halad Brindisiből Alexandriáig, mely idő alatt okvetlen megváltozik az idő s ki arra hajlandó,

beteg lesz. Én magam szerencsésen nem inclinálok a tengeri betegséghez, de érdekelt, hogy hajóorvos collegáim hogyan bánnak el a betegekkel s azt tapasztaltam, hogy mig a franczia orvosok merészen adnak morphium-injectiókat, a németek és osztrákok cocain-oldatot, az angolok cognacot adnak; az eredmény rendesen ugyanaz, azaz nagyon kevés. Még legtöbbet ér a morphium-injectió.

A tengeri betegség illetőleg az avval járó nauseák igen kellemetlen complicátiók lehetnek a tüdővérzésekre hajlandó tuberculoticus betegeknél; collegáim azonban arról biztositottak, hogy nagymérvü tüdővérzések a hajón igen ritkán fordultak elő.

Alexandria, hol először érünk afrikai partot, szép, nagy, de meglehetős piszkos város, klimája szeles, nedves s nem állandó, betegeknek contraindicált, még a hivatásoknál fogva itt tartózkodó europaiak is lehetőleg több hónapra el mennek innen, nyáron ha lehet Europába vagy pedig a tengerparti kis oasisokon fekvő villatelepre, Racale-be, hol a sok szép kis keleti izlésü villa a pálmaligetekben igen szép képet nyujt.

Alig mentünk a vasuton Alexandriából délfelé 2 órát, a klima egészen megváltozik, az ég felhőtlen, a levegő tiszta, meleg, száraz lesz s ezen klima jellemzi egész Egyptomot illetőleg a Nilusvölgyét, mert egyedül az jő tekintetbe. Kairóba érünk s ott vagyunk Egyptom leglátogatottabb gyógyhelyén, mely azonban csak némi cauthelákkal érdemli meg jó hirét. Első napokban bámuljuk az élénkséget, a forgalmat, az Afrika minden részéből ideözönlő benszülöttek érdekes csoportosulását, az érdekes szük utczákat, a nagyszerü mecseteket, melyek nagy része már romba dől, az europai jellegü boulevardok szép árnyas utjait, a hatalmas sétatereket; de később meglátjuk a piszkot s rendetlenséget is, a canalisatio teljes hiányát s érezzük azon még a legelegánsabb utczákban is elterjedő specificus orientalis bűzt.

Egy nehány jó hotel mint a du Nil (legtöbbnyire németek látogatják) s a Hotel Shefferd a város belsejében teljesen alkalmatlanok betegeknek, holott a közönséges turistának igen alkalmas helyek.

Sokkal előnyösebben fekszik az uj Savoy Hotel a modern európai városban, még inkább a Nilus nagy szigetén fekvő, az alkirály egyik palotájában berendezett Gezireh Hotel, gyönyörü park közepén vagy az egészen a pyramisok tövében fekvő Mena-Home teljesen sivatagi klimában, a nagy lybiai sivatag szélén.

Az élet mindenütt igen drága, a berendezések angol mintára

vannak szabva s igy természetesen a vizvezetés, closetrendszer első rangú, mert angol ember legelőször ez iránt érdeklődik.

A Mena-Homehoz hasonló viszonyok s klima van Helouanban is, kis város 32 km. távolban, délre Kairótól egészen a sivatagban, hol meleg thermák is fakadnak, melyek azonban csak másodrangú fontossággal birnak, kizárólag mint téli climaticus hely szerepel e kis város, hol igen sok jó hotel áll, melyek valamivel olcsóbbak mint a kairoiak. A fővárossal vasuti szárnyvonal köti össze.

Mindeddig a főváros közvetlen közelében voltunk s bár kissé különböző, de azért civilizált világban éltünk; ideje, hogy hajóra üljünk s behatoljunk Egyptom belsejébe a regényes Nilvölgyébe. Mehetnénk ugyan vasuton is, de ezt senkinek sem ajánlom, a kényelmetlen vaggonok, rosz közlekedés, különösen pedig a por s az excensiv különbség miatt, a nap melege s az éjjel hüvössége közt. A Nilus-völgyében a szerint, a mint erszényünktől kitelik, Cook-féle gőzhajón vagy privat-dahabyen megyünk felfelé Assonarig az első vizesésig. Hosszú az utazás, de élvezetes, sehol a világon egy folyam partjai sem bővelkednek annyi regényes festői képekben; a napfelkelte vagy nyugta a Niluson feledhetlen szép látvány, az ég sárgáspiros narancsszinü lesz, a sivatag hegyei élénk tüzben ragyognak s a nap lenyugta után még soká világos marad az égboltozat. Még szebb egy csendes holdvilágos éjjel a csendes viz tükrén. Egészen kijövünk europai szokásainkból s megszokott képeinkből, a partokon félmesztelen barna fellahk öntözik primitiv vizemelőgépeikkel a jól csatornázott termő földet, a kisebb-nagyobb városokban, a parton, mihelyt a hajó kiköt, az egész helység lakossága odaözönlik s rögtönzött vásárt csap, kinálva a legképzelhetlenebb, leglehetetlenebb tárgyakat. Majd az ó-kori Egyptom, a pharaók elenyészett nagy birodalmának megmaradt mesterművei tünnek fel előttünk, úgy Memphis, Sahara, Benihasan, Abydos, Dendera, Edfa, Kom Ombo stb. Időnk marad kiszállani s ugy gyalog vagy gyors szamár hátán a sirokat, templomokat meglátogatni. Az ellátás a Cook hajókon jó, a társaság kellemes, közlékeny; még szebb persze dahabyen hajozni, de akkor sok idő és pénz kell.

Ezen nilusi hajozás fontos egészségi tényező is s a nyugalmat igénylő betegnek többet ér mint a sokat ajánlott hosszú tengeri út, sokan 3—4-szer egymásután egy télen megteszik az utat oda-vissza, ki sem szállva a hajóból.

7—8 napi út után elérünk az első felső egyptomi gyógy-

helyre, Luxorba; ott hol hajdan a pharaok fővárosa Theben állott, hol a luxori Osiris templom, a karnaki hatalmas Amon templom, mely egész várat képez, a Nilus tulsó felén a lybiai sivatagban borzalmas sziklarengetegben rejtőző király-sirok, a Memnonszobrok, az obeliskek, pylonok egész sorozata részint még fennállva, nagyobbrészt összedülve évezredek óta hirdetik a nagy Rhamses hatalmát. Luxorban több igen jól berendezett hotel van, melyek igen alkalmasak hosszabb tartózkodásra, a Hotel Luxor a legszebb s legkényelmesebb, gyönyörü kert közepén, szellős, világos, barátságos szobákkal, jó konyhával s jó orvosi felügyelettel. Egy merani ügyvéd barátom, ki egy egész telet itt töltött és súlyos nephritisből gyógyult itt ki, csak épületes dolgokat mondott nekem itt tartózkodásáról, magam csak három napig voltam ott. Egy kellemetlen oldala még is meg van, Luxor a termékeny fekete földön áll, mely nem egyébb mint évezredek óta meggyült Nilus isszap, finom fekete por s szél idején nagy por van, mig a körülötte levő sivatag nehéz köves pora csak igen nagy viharban mozdul meg. Klimaticus sajátságairól később fogok megemlékezni.

Tovább haladva a Niluson 2 nap alatt Assouanba érünk, a hajó végpontjára, mert közvetlen a város felett képzi a folyam első vizesését, de a cataractán túl Philaetől Wadi-Halfáig ujra jár egy más hajó, sőt a vasut már most Dongoláig ide s tova Chartumig is jár.

Assouan kevesebb comfortot nyujt mint Luxor, csak egy jó hotelje van, climája egy-két fokkal melegebb, de különben egyezik Luxoréval, gyönyörü kirándulásokat lehet tenni Elephantine szigetére vagy Cleopatra régi residentiájába Philae szigetére, akár pedig mint én is csónakon lemenni a vizesésen, mi kissé veszélyes, de rendkivül érdekes expeditió. Assouan körül vannak a hatalmas elhagyott kőbányák is, hol még most is szobrok, obeliskek feküdnek ezredek óta félig kész állapotban.

Még délibb pontra mint Assouan beteg emberek már nem mennek, mert a meleg igen nagy s hiányzik azontúl minden comfort sőt jobb hotel is.

Mindezen gyógyhelyek közös vonása télen a felhőtlen ég, eső nem esik, csak Kairóban elvétve nehány csepp, az idő oly állandó szép, hogy megszünik társalgás tárgyát képezni s mindegyik a jó időt természetes dolognak tartja. A Nilus völgye csak kis termékeny, néhol csak 1—2 kilometer, legszélesebb részében 8—10 kilometer széles csikot képez a sivatagban, mi azt minden

oldalról környezi s igy voltaképen a sivatag klimaticus befolyása alatt áll.

A levegő feltétlen tiszta és száraz s ennélfogva a meleget is könnyen türjük. Ehhez járul igen gyakori esetben felfrisitő északnyugati, Felső Egyptomban délnyugati szél a Saharáról, mely némileg hüti a levegőt s felfrisiti a tüdőt. A hőmérsék középfoka Kairóban télen 13° C.. tavaszszal 25·3°, őszel 18·8°, leghidegebb Január másod fele. Felső Egyptomban 12 és 30° közt változik a hőmérsék; leghidegebb a reggel, mig este a hőmérsék lassan hül meg. Mena Homeben a téli hőmérsékek maximum 20° közt van, Helonaban 22°, Luxorban 24½°, Assonanban 25½ ; minimum ezen utóbbi helyeken a téli hónapokban 10° illetőleg 13 .

A lég szárassága igen nagy, harmatképződés igen ritka. Éjjel és reggel felé a lég hüvösebb s ott hol több a vegetatio nedvesebb is, azért nagy óvatosságra van szükség. Neurasthenicus betegek, különösen álmatlanságban szenvedők, tuberculoticusok, idült trachitikusok, nephriticusok, asthmaticusok, szivbajosok igen jól türik a climát és hosszabb ideig itt tártózkodva javulnak (persze 3—4 hét nem használ semmit). A saison tart Novembertől April elejéig, azontúl menekülés kell a nagy meleg s a déli szelek miatt. Phthysicusok közül különösen a torpid-alakok javulnak.

Igen szép eredményeket láttam és észleltem, többi közt egy rokonom az egész telet 99-ben Kairóban töltötte, pneumonia után oly egyénnél, kinél spondylitis is volt jelen, nagy tömörülés maradt vissza a tüdőkben, mely egészen feloszlott.

Vannak azonban az egyptomi tartózkodásnak nagy hátrányai is, igy pl. a sanatoriumok teljesen hiányoznak a betegek, kivéve az orvos ritka látogatását, teljesen magukra vannak hagyva s a phthysicusokat jellemző könyelműség folytán sok kihágást s egészségük elleni ártalmat követnek el, éjjel eljárnak a barohba (egyikben a kairoi baroh közül szerencsém volt Madame Rigóval is találkozni), báloznak, elmennek a benszülöttek leggyakrabban igen kétes jellegü mulatságába (többközt a kairoi hirhedt Fiskmarketjén van egész Afrikának női salakja), ugy hogy sokan roszabbodnak vagy meg is halnak itt. Különösen gyakran fordul elő heveny bronchitis és dysenteria.

Nagy baj továbbá a nagy drágaság, mi az angol viszonyokkal függ össze, egyáltalában az angolok rontják mindenütt a helyzetet s életmódjukat octroyálják mindenkire. Igen sok embernek, különösen betegeknek nem lesz kellemes dinerhez teljes dressbe öltözködni, a nők estélyruhákban jelenek meg, a társaság a pompás társalgó-termekben zenénél, néha táncnál is igen soká együtt marad. Az ismerkedés rendkivül nehéz s igen ki van fejlődve a túlságos etiquette s igen néznek a társadalmi rangkülönbségre, mig ellenben ügyes kalandor jó modorral mindenüvé be tud furakodni sőt tonust is tud adni.

Ezen hézagos rövid ismertetés után áttérek Algir tartományra s annak gyógyhelyeire. Algir sokkal könnyebben érhető el; a tengeri út Marseilleből Algir fővárosba 26—28 óra alatt könnyen megtehető s igy nehezebb beteg is könnyebben reászánhatja magát az útra.

Az algiri viszonyok egészen különbözők az egyptomiaiaktól, bár itt is sok az angol vendég, azért a franczia szokások s társadalmi viszonyok az uralkodók, kellemes, szellemes társaság, jó hotelek nagy választékban, kitünő franczia élelmezés található minden gyógyhelyen s városban. Azonban sanatoriumok Algirban is teljesen hiányoznak s a beteg saját belátására van bizva.

Sajátságos a franczia orvosok egyrészének felfogása a tuberculosis iránt, sokan még most is még a phthisis arthritica és scrophuloticát különböztetik meg. Az előbbi megfelelne a mi erethicus jellegü tüdővészünknek, de ők ezen alakot jobban specialisálták, pl. haemorrhoidal vérzést jó hatásúnak mondanak haemoptoenel, arthiticus fájdalmakat szintén mint derivans tünetet tekintenek. A második typus megfelelne a mi torpid alakunknak.

Daczára ezen theoreticus felfogásnak, a kezelést jó eredménynyel végzik s különösen az első alaknál a nedvesebb egyenletes meleg clima (Algir, Ajaccio, Madeira), a második alaknál a szárazabb, meleg clima (Biskra, Egyptom, Riviera) képzi indicatiojukat.

Mielőtt a két par excellence gyógyhelyre áttérnék, meg akarok emlékezni a magaslati gyógyhelyekről, egyik Egyptommal ellentétben itt már található, igy pl. Bugeaud falu, 1004 meter magassában a Djebel Edour hegy tetején illetőleg plateauján, csak 12 kilometer távolságban Boone nagy kikötővárostól, hova egy gyönyörü örökzöld parafa tölgyerdőn át vezet el a kitünő kocsiút, ide vonulnak a nagy meleg és malaría elől a város lakói, hanem eddig csak helyi fontossággal bir, akár a Zugliget Budapesten, pedig meg van minden jogosultsága arra, hogy jó télen-nyáron lakható climaticus gyógyhelylyé alakuljon itt.

Hasonló hely Hamam-Rhira, Algirtól 91 km. távolban, az Atlas hegyei közt, 600 meter magasságban, 12 km. távolban El-Afroum vasuti állomástól. Ez, mint neve (Hamam-fürdő) mutatja,

fürdőhely és pedig egyike a legjobb kénes meleg thermáknak; a Crèdit agricole Algérien tulajdona paradicsomi szép vidéken. Itt több apró hotel és villán kivül egy nagy palotaszerü nagy comforttal berendezett hotel áll, közvetlen közlekedésben a fürdőkkel, melyek ép úgy mint a Pyremonti s Aix les Bains kénes fürdői közvetlen a források felé van épitve, úgy hogy ezek meleg gőze az egész épületet elárasztja. Alkalmam volt itt tapasztalni a francziák előzékenységét; az állomáson csak a fürdőhely kényelmes omnibusa várt, ezen mentem fel s bemutatva magamat az igazgatónál, ez nem csak a legnagyobb e'őzékenységgel maga mutatott meg mindent, de e perctől fogva mint orvos vendége voltam s a kitünő ételmezés és kocsi egy frankomba sem került. Február végén voltam ott s daczára e korai időnek, minden már a legszebb florában pompázott, rózsák, cameliák, keleti disznövények, pálmák, narancsfák stb. Igaz, hogy két hét előtt volt hóesés is, de ez meg nem maradt. A fürdő télen-nyáron nyitva van bár kiválóan kénes fürdői miatt látogatják; fekvése egyszersmind kiválóan mellbetegeknek való s most kezdik is már a szerint berendezni.

Egyáltalában kénes forrásokban bővelkedik Algir és Tunis. Igy Hamam Meskoutin, közvetlen a vasut mellett, úgy hogy a waggon ablakából látni a szép vizesést, mit a dús gőzölgő forró viz képez, mindamellett hasonlóan a karlsbadi forráshoz gyönyörü stalactiteket formál; Hamam-Lif, egy óranyira vasuton Tunistól, igen nagy comforttal berendezve, egyszersmind tengeri fürdő is, szép casino s játéktermekkel. (Tunis tartományban különben más jelentékenyebb fürdő nincs s mint climaticus tartózkodás a rosz hygienicus viszonyok miatt nem alkalmas).

Továbbá Hamam-Salachia, francziául Fort-Chaude, 8 kilometerre Biskrától, melylyel lóvasut köti össze. Ezen fürdő egészen a Sahara sivatag határbérczei közt fekszik, vegetatió csak ott van, a merre a meleg viz lefolyik, különben mindenütt sárgás-veres kopár sziklafalak s kietlen sivatag; lakások a fürdőben nincsenek, eddig csak helyi jelleggel bir, de a társulat, mely a biskrai casinót épitette, itt is tervez nagyobbszabású hotelt épiteni.

Algir tartomány egészben három különböző sajátságu vidék által van jellemezve, megkülönböztetjük a dombvidéket a tenger mellett, mely a legtermékenyebb s melyet különösen foglalnak el a colonisták; az Atlasz hegységet a nagy fensikjaival s végre az Atlason túl a Sahara pusztaságát.

A tengerparti vidék az u. n. Tell szép kies, de nem bővelkedik nagyszerü természeti szépségekben, climája meglehetősen

egyezik a délolaszországi vagy siciliai tengerparti vidékekével, a vegetáló dics, február és márcziusban már az egész természet a maga legszebb pompájában virágzik, itt vannak a nagyobb városok: Algir, Bonne, Phillipeville, Bougie etc.

Az Atlas hegység egyike a legsajátságosabb hegyi formatioknak, északi oldala a tenger felé el van lepve a legszebb, legsürübb erdőségekkel, tölgyerdők, czédrusok, fenyvesekkel. Rendkivül mély bevágott völgyek és szakadékok teszik a hegyeket járhatlanakká s nagy fáradsággal, de annál szebben épitettek a francziák kitünő műutakat sőt vasutakat is a hegység belsejébe s azon át egész a Saharáig. A hegység centrumát hatalmas kiterjedésü nagy fensikok foglalják el 900—1200 meter magasban, melyek körül a hegyek minden oldalon még több száz méterrel felemelkednek s azt környezik, legmagasabb és legszebb alakú hegycsoport a Djurdjura 2308 meter magassággal, melyek alakja igen hasonlit a mi Tátránkhoz s márczius elején még 1400 meter magasságon túl mély hóval volt fedve. A déli oldal hegyei a Sahara felé teljesen kopárok s vad sziklafalai kietlen benyomást tesznek. Ezen nagy plateau körülbelül oly nagy mint a magyar Alföld, nagy városok feküdnek rajta, mint Sétéf 1100 meter magasságban, Constantine 800 meter magasságban, ez utóbbi a lehető legvadabb sziklás vidéken; climája excessiv, télen hideg, nyáron forró, különösen buza, rozs s más gabonaneműekre alkalmas terület, azonkivül végetlen legelői a beduinok nyájainak.

Több napon át utaztam kocsin az Atlasban, átmentem az El-Keratta nevü sziklaszoroson, mely a tordai hasadék nagyobbszerübb kiadása, két oldalán 800—1000 meter nagy sziklafalakkal, melyen gyönyörü müút halad át magasan a hegyoldalán, alattunk a tajtékzó vizeséseket képző folyó, a külső oldalon vad erdős rengetek, melyből néha egy-egy majom kandikált elő nagy félénken. E hegységben teljességgel nincs gyógyhely, sőt a franczia colonisták is rendkivül csekély számmal találhatók, csupán a benszülöttek és pedig azoknak legkevésbbé alkalmazkodó faja, a kabilok lakják. Érdekesek ezen kis kabil-falvak, melyek mind a hegy hátára vannak épitve, úgy hogy vizért mélyen le kell menni a völgybe, mind köből épült kis kunyhók veres cserépfedéllel, melyeken, ha kocsink áthalad, nem látunk mást mint egy pár mesztelen gyereket, a felnőttek, különösen az asszonyok, az idegen gyaur elől mind a házukba vonulnak. Természetesen e vidék igen el van látva erősségekkel s katonával, az utazás különben elég biz-

tos, a vendéglők kicsinyek, de azért elég jók, csak ürü hust naponta legalább kétszer kell enni.

A nagy plateau teljesen nem alkalmas gyógyhelynek, az ottani clima nem kellemes, még a franczia colonisták is nagyon kis számmal vannak itt, noha a gabonatermelés s marhatenyésztés itt a fensikon szép haszonnal jár, azonban a kietlen vidék, a rosz clima s a benszülöttek, itt is nagyobbrészt kabilok, kellemetlen nagy túlsúlya az életet itt nem teszi kellemessé.

A fensikon egész Algir tartományon végig halad a vasut s onnan ágaznak el a tengerparti vonalak, folytatása a vonalnak a tunisi vasut, mely gyönyörü vidéken kel át a vizválasztó hegyeken s vezet a tunisi nagy lapályra; legfontosabb élágazás az, mely Constantineből délfelé vezet, a fensikot legmagasabb pontján 1200 meter magasságban eléri s onnan Atlas déli lejtőjén kietlen, minden vegetatio nélküli vad sziklás hegyeken s völgyeken át vezet le a Saharába. Jelenlegi végpontja Biskra, de tovább fogják vezetni.

Feledhetlen a látvány, midőn a vasút ezen ijesztő vadd vidékből egyszerre El-Kantora állomásról belép egy sziklakapún át a Saharába; teljesen csalódik az, ki azt hiszi, hogy a Sahara e helyen egy nagy homoksivatag; teljesen sik ugyan itt a láthatáron a legphantasticusabb fata morgana tükröződik, de a talaj kemény, sziklás vagy apró köves, melyen még némi vegetatio is van, de a mi különösen meglep, az az oasisok végetlen sora. Az atlas déli lejtőjéről temérdek kisebb-nagyobb folyó ömlik le a sikra, igaz hogy csak egy pár mérföldnyi futás után elvesznek a sivatagban, de a mig folynak partjaik körül a legszebb vegetatio fejlődik, kisebb-nagyobb oasisok képződnek, melyben falvak, sőt már a biskrai oasison 10,000 lakosú város is áll. A falvak körül hatalmas pálmaligetek, mindegyik pálmafának meg van a maga gazdája, sőt adót is fizetnek minden fa után, mert a datolya s némi vetemény a datolyapálmák árnyékában teszik az itt lakók egyetlen jövedelmi forrását. A pálma csak vizes helyen nő s minden fához apró csatorna vezeti a vizet; a falvak házai mind földből vannak épitve s szomorú piszkos benyomást tesznek, mit csak a sugárzó napfény, a felhőtlen ég s a szép vidék enyhit. A levegő éltető, tiszta, száraz, s élvezet azt beszivni. A lakosság arabs, vándorló beduin sátrak alatt, ez utóbbi faj nyomorult, kolduls nép, kinek egyetlen java a tevenyáj vagy egy pár juh, mely nyomorúlt táplálékát a sivatag gyér vegetatiója.

Ideje azonban, hogy áttérjek a gyógyhelyekre, mint téli gyógyhely ez időben csak két hely jó tekintetbe s ez maga Algir

főváros, illetőleg csak külváros Mustafa superior és Biskra; mindegyik más helyi sajátsággal.

Algir város nagy 100,000 lakosu város; a benszülöttek kis városrészét kivéve, a város európai benyomást tesz s mindenek felett tiszta, jóval tisztább mint Kairó, kitünő ivóvize van; egy öböl mellett fekszik, anphitheatralicusan a helyre épitve, főforutja keletfelé néz; körülötte terjed el a Sahel dombvidéke 200—400 meter magasságban; környéke egy nagy park, mindenütt konyhakertészet, díszkertek, gyönyörü villák, egy 80 hectar nagyságú Jardin d'Aclimatisation, mely a világ legnagyobb s legszebb kertje. A levegő a periodicus esőzések s a tenger közelége miatt elég nedves, a hőmérték mérsékelt meleg, egyenletes, még nyáron is elviselhető, a betegek még május végéig is ott maradhatnak, a Január közép hőmérséke 11·9° C., Augusztban 23·7° C. Évi közép hm. 16·6° C., a csapadék évi mennyisége 697 mm. Szél mérsékelt, többnyire a tenger felől nedvességgel telt s a levegőt hüti; vannak azonban a városnak olyan helyei, melyek teljesen szélmentesek mint a Boulevard Marengo; azonkivül a város keleti részén a Sachel dombjain fekvő Mustafa Superior, mely 150—200 meter magasságban a legideálisabb téli colonia; a várossal villamos vasút köti össze, azonkivül pompás kocsi- és sétautak. Itt állanak a betegek részére berendezett szép nagy hotelek, Splendid, Kirsch, S. Georges, Grand Hotel stb. mindnyájan nagy park közepette, hygienicusan berendezve; a hotelek közvetlen környéke egy nagy park, közvetlen mellettök van a dombhatáron az árnyas szép nagy Bois de Boulogne; nem messze innen a most alakuló Station climatérique a hegyoldalon, hol egy társulat kisebb-nagyobb villákat emel, téli tartózkodásra.

Igen sok angol vendég van, azonban a franczia kellemes társadalmi szokások dominálnak.

A város a maga kereskedelmi élénkségével kevésbbé alkalmas nyugalmat keresőknek, de turisták rövid időre kitünő ellátást s elhelyezést nyernek a Hotel de la Rigesse, Oasis, Európa hotelekben.

Kellemetlen benyomást tesz az idegenre a jelenleg tetőpontját elért nagy antisemita mozgalom, mi egész Algirban meg van.

A betegek kezelése természetesen egészen korlátlan, sanatoriumi kezelés nem existál s hasonló visszaélések s közelmüségek mint Kairóban itt is előfordulnak. Leginkább az izgékony jellegü tuberculosusok javúlnak itt, haemoptoe s lázak igen hamar elmaradnak; vannak neurasthenicusok, szivbajosok; arthriticusok és

nephritisnél a clima kevésbé jó. A mint tapasztaltam a franczia collégák igen szeretik a morpheuminjectiót.

E helyen emlitem meg, hogy a benszülött orvosok phthysisnél igen sok nehéz ételt s különösen ababusust in venere ajánlanak az araboknak, igaz hogy ezen betegek ily életmód mellett nagyon hamar elpusztulnak; az arabs orvosok nagyobbrészt tudatlan kuruzslók, kiknek officiell meg is van tiltva a gyógyitás, de azért tudják a módját a hatóságot kijátszani.

A másik par excellence gyógyhely Biskra, a Sahara északi szélén, Algir fővárostól 20 óra, a legközelebbi kikötőtől Phillipevilletől csak 12 óra vasúti utazás.

A város 9000 lakossal bir, ezek közt csak 700 európai, az új város elég rendes, gyönyörű árnyas parkja van, a régi város 2 kilometer távolban az előbbitől, voltaképen 5 egyesült kis faluból áll, melyek házai mind földből vannak épitve. Az utak itt piszkosak, a házak rendetlenek, a benszülött népség szegény, rongyos; de mindezen nyomort megaranyozza a végtelen pálmaligetek szépsége, melyek az egész várost körülfoglalják. 150.000 pálmafa tenyészik itt, mind felhasználva s ad a lakosságnak nemcsak élelmet, hanem hatalmas exportczikkeket is képez.

Az uj városban 2 nagy modern hotel van, a Hôtel du Casino kicsiny, de a Hôtel Royal nagy imposáns épület, igen czélszerűen berendezve, hűvös nagy udvarral, külön szobákkal s jó élelmezéssel; a Casinohôtel összefüggésben van a nagy Casino helyiséggel, az olvasóterem, kávéház, concertteremmel. Esténként franczia énekesnők s hamisittatlan arabs tánczosnők mulattatják a hôtelek közönségét. Természetesen van játszóterem is, az arabsok különösen nagy játékkedvelők.

Azonkivül van még 4 jó hotel a városban, nagyobbrészt turisták részére.

Érdekes Biskrában az Oned-Nail arabs törzs leányai által lakott két utcza, ezek ugyanis a hegyekből jönnek ide s hozományukat itt gyüjtik össze, tánczolva s prostitutiót űzve. mindkét utczán este hemzseg a sok mulató benszülött s katona, különösen élénkek az itt levő arabs kávéházak, hol vad monoton zene mellett idegenek s arabsok összekeveredve isszák kávéjokat s gyönyörködnek a danse de ventre legkülönbözőbb variatioiban.

A leányok külömben franczia orvos felügyelete alatt állnak, mit különösen a garnisonok egészségi érdekében találnak szükségesnek.

E helyen megemlitem, hogy oly helyeken, hol kevés a colonista, a franczia orvosok elég nagy állami fizetést húznak, mely évenként felmegy 3—4000 francra s ezért kötelesek a szegényebb gyarmatosokat ingyen gyógyitani, benszülött ritkán fordúl hozzájok.

Van Biskrában egy jól berendezett kórház is, látogatásomnál nagyobbrészt trachomás benszülötteket láttam ott, alapitója Lavigerie bibornok. Afrika primása, ki igen sokat tett az algiri humanus intézetekért; gyönyörű éremszobra kezében felemelt kereszttel ott áll Biskrának főterén.

A biskrai klima egyetlen a maga nemében, a lég feltétlen tiszta, körülötte van a nagy sivatag, s ezen nagy lakatlan terület azt hiszem feltétlen mikróba mentes, széll igen kevés, télen inkább északi hüsitő szél, nyáron persze gyakori a tikkasztó déli szél; a levegő száraz, eső mennyiség igen jelentéktelen, évi mennyisége 59·8 m. A hőmérsék meleg, téli közép 13·6°, nyári 33·2° C., évi közép hm. 21·8° C. A betegek nagyobbrészt novembertől márczius vegéig maradhatnak itt, azontúl nagyon meleg lesz s kezdődnek a déli szelek.

Különösen phtisicusok és pedig nagyobbrészt torpíd alakúak tartózkodnak itt, azonkivül kisebb-nagyobb számban nephriticusok, arthriticus s idült rheumatismusban szenvedő betegek is, kik a közeli Fort-Chaudeba járnak fürdeni.

A kezelés hasonló mint Algirban, orvosi felügyelet hiányzik.

Igen érdekesek a kirándulások a környék falvaiba, mert Biskra körül mindenfelől egy-két mértföldnyi sivatagi út által elválasztva egész sora az oasisoknak diszlik, mindegyike egy-egy folyó partján, mindegyikén egy kisebb-nagyobb falú. Ott hol a folyóviz már a föld alatt folyik, a francziák artesi kutakkal emelték fel a vizet, azt földszintre hozták s új hatalmas pálmaligeteket s culturát varázsoltak a sivatagba.

E kirándulásokat kocsin teszik meg, először a végetlen sivatagon át többnyire út nélkül, a talaj rendesen kemény köves, csak egyes helyeken homok, a vegetatió igen kevés; a falvak rendetlenek, piszkosak, de fekvésük regényes, európai ember már ezen oasisokon nem található s csak a Sahara benszülötteit találjuk a maguk őstypusában. Én Sidi-Ombát látogattam meg, mely oasis arról is hires, hogy ott van a legszentebb afrikai marubu (szent férfi) eltemetve s ott áll Afrika legrégibbb, több mint ezer éves mecsetje. A mecset nem sokat mutat, de a kilátás a minareth tetejéről a puszta kellő közepén feledhetlen szép.

Biskra egyáltalában oly kellemes tartozkodási hely, hogy bár

kétszer voltam ott, mindig vissza vágyom oda s egyelőre ez az egyetlen klimaticus hely, mely egészen a sivatagi levegőnek van kitéve, klimája egyenletesebb mint az egyptomi gyógyhelyeké, eddig azonban még kevésbé ismert, igen valószinű, hogy hire terjedni fog s akkor jobban is lesz látogatva.

Bevégeztem volna afrikai benyomásomat; mielőtt azonban e világrésszel végeznék, engedjék meg, hogy pár szóval egy szép szigetről is emlékezzem meg, melyet szintén kevesen ismernek, a hol már kétszer voltam ez évben, hosszabb ideig s ez Corsika.

Ez év márczius végén Bonneból, Algir keleti kikötőjéből keltem hajóra, egy rossz másodrangú öreg alkotmányon, mely 2 éjjel s egy nap megy át onnan Ajaccióba; első éjjel hatalmas déli szél keletkezett, ugyanakkor lepte el Olaszországot s Tirolt a sárgásveres Sahara pora, mely a havat sárgára festette; beteg nagyon nem lettem, de egész éjjel kapaszkodnom kellett a hálóhely két szélére (szerencsétlenségre a felső ágyba kerültem), hogy le ne forduljak, amellett minden tárgy mozgott és tánczolt a kabinban; az éjjeli edény, mely nagy ügyesen épen a fejem felett volt egy rozoga faszekrényben zárva, nyakamba kezdett csurogni, úgy hogy kitettem a folyosóra, hol addig tánczolt a két fal közt, mig össze nem tört s azután reggelig minden cserép külön tánczolt. Reggel felé elnyomott az álom, a hajó ismét egy nagyott fordúlt haránt tengelye körül s én bizony leestem s hatalmas distorsiót szenvedtem a sark-lábtői izületben.

Az első hetet igy Ajaccióban a hotel szobájában s kertjében papucsban töltöttem, a hotel orvosa naponta 2-szer jól megmaszirozott s igy alkalmam volt a nyugalmas életben a Hotel Continental belső életét megfigyelni; ez valódi mintahotel, gyönyörű egészséges szobákkal, nagy mellékhelyiségekkel; a társaság a legdistinguáltabb volt, franczia, angol, német, belga vegyesen. Néhaněha átrándult kisérővel egy-egy elegáns szinésznő vagy cocotte Nizzából, de hamar el is ment, mert a solid kör be nem fogadta. Miután Ajacció város maga nem sokat nyujt, a hotel lakói egymásra vannak utalva s együtt mulatnak, zenélnek, sőt tánczolnak is néha-néha.

Ajacció fekvése kitünő, egy mély Fjord nevü öböl végén fekszik, teljesen védve a szelektől, az öbölben még nagy tengeri viharok alatt is alig mozog a tenger szine, a levegő mérsékelten nedves s csapadék van elég, különösen a tavaszi hónapokban, azonban a levegő azért nem hül le. Télen az eső kevesebb. A hőmérsék körülbelöl egyezik Algir viszonyaival.

A város körül a dombokon igen jó sétautak vannak, a kocsiutak mint egyáltalában Francziaországban mindenütt kitünőek.

Hasonló indicatiók vannak mint Algirnál, de kevesebb beteg keresi fel, nagy hátránya a rossz hajóközlekedés, igen kicsiny rossz hajók járnak, mint alkalmam volt visszatérésnél Marseille felé tapasztalni, hol ismét kegyetlenül meghányt-vetett a hajó. A négy hotel közül, melyek európai szinvonalon vannak, kettő ez évben zárva volt.

Ajacció a sziget egyetlen igazi téli gyógyhelye, május második felében azonban már igen meleg kezd lenni s malaria is mutatkozik s akkorra gondoskodva van magaslati helyekről, a menynyiben a Bastia-Ajacciói transversal vasút 900 meter magas vizválasztó helyén a Vizzavonai nagy erdőségben 2 igen jó hotel emelkedik, egyike télen is nyitva áll; ezek a legszebb, legregényesebb vidéken, gyönyörű fenyvesek közt feküsznek s itt a betegek egész nyáron át maradhatnak s összel ismét leköltözhetnek Ajaccióba.

Lábam hamar megjavulván igen érdekes kocsi-kirándulásokat tettem s élvesztem a sziget szépségeit; a hegyek vadak, sziklásak, hasonlitanak a Magas Tátra bérczeihez, de sokkal szebb a vegetatió s a legmeredekebb bérczek is az u. n. maechiával, törpe, mintegy embernagyságú bozóttal van benőve, mely bővelkedik az illatos speciesekben. A sziklák szine többnyire sárgás-veres, mi a naptól megaranyozva imposáns szinhatásokat képez. Az erdők igen nagyok s kitünően vannak fentartva, a műutak igen jók s felmennek 1400 méter magasságig.

Én 1200 méter magasságig jutottam Evisáig, a legszebb s legmagasabban fekvésü corsikai falúba, mely szintén nyári gyógyhely, ámbár összesen csak egy kis 6 szobás hotelje van. A lakosság mindenütt megbízható, becsületes, de szegény, a vendetta csak a benszülöttek közt rémes még most is, idegennek haja szála sem görbül, koldust és tolvajt a szigeten nem találni.

Evisában, minthogy a legközelebbi orvos 4 órányira lakik, volt alkalmam orvosi gyakorlatra is, szegény pásztornépek családjainál s meg is igérték, hogy nyáron ezért egy muflon bőrt kapok s azt hiszem, mivel a corsicai szavát megtartja, meg is fogom kapni.

Ezzel zárom szavaimat, kérem a collegákat, hogy e rövid eszmecserét ne tekintsék tudományos értekezésnek, nem volt itt más czélom, mint a collegáknak egy néhány praktikus tanácsot adni s azonkivül magamban ujra feleleveniteni a szép benyomásokat, melyekben részem volt.

Végül körzöm itt a képeket, az első csoport Egyptomi, a második Algiri és Tunisi tájrészletek; két kép Corsicából. Végül bemutatom e képekben a különböző typusokat, vegyesen Egyptom- s Algirból.

A modern phthiseotherapiáról, különös tekintettel a sanatoriumi kezelésre.

Dr. Bartsch Gusztáv.

Engedjék meg Uraim, hogy az emberiségnek, különösen pedig hazánk alföldi lakosságának legnagyobb pusztitójának a tüdővésznek gyógyitását röviden összefoglalva vázolhassam, mivel ezen betegségnél, mely még a lefolyt század közepéig korlátlanul pusztitott és gyógyithatlan volt, a gyógyitás első feltételét képezi mai nap is az orvos teljes meggyőződése, hogy a betegség immár gyógyitható. Csak ezen meggyőződés támogathatja nehéz küzdelmében az orvost, kinek teljes odaadással minden egyes beteget külön tanulmány tárgyává kell tennie, hogy a gyógyitás menetét vezetve a beteg életmódját aprólékos részletekig előirhassa, mert csak igy éri el a mai diétás-hygiénes kezelés fényes sikereit, melyek kedvező esetben absolut vagy relativ gyógyulásban, kedvezőtlen esetekben pedig legalább javulásban és a beteg életének és munkaképességének nagyobb vagy kisebb, de mindenesetre lényeges meghosszabbitásában áll.

Nagyon természetes, hogy egy ilyen családokat sőt nemzedékeket pusztitó kór ellen régtől fogva kerestek alkalmas gyógyeljárásokat, mert a közönséges gyógyszeres kezelés mellett ezen betegség tényleg gyógyithatatlan volt. Hiszen az irlandi Cormak már az 50-es évek elején elmondta, hogy: »a tüdővészt tisztán orvosszerekkel gyógyitani akarni, a legnagyob illuziók egyike« és abban az időben tényleg már a klimatikus kezelés erősen divott, de sikerei még igen mulékonyak voltak.

Az akkoriban rendelt gyógyszereket, melyek ma már feledésbe mentek, nem sorolom fel és eltekintve a symptomatikus kezelésnél szükséges opiatoktól és köptetőktől csupán a Kreosotot és a hozzá hasonló készitményeket különösen a Guajacetint említem mint oly szereket, melyek mai napig is dominálják a medicamentosus kezelést. Mivel azonban hatásuk egymagában véve elégtelen mind jobban és jobban látjuk a klimatikus illetőleg hy-

giénés-diétás kezelést kifejlődni, mely mai nap a sanatoriumi kezelésben érte el tetőpontját, a miért is a Koch-féle tuberculosis és egyébb serum kezelést mellőzve csupán az előbbivel kívánok bővebben foglalkozni.

Kétségkivül Brehmer Hermannt, a görbersdorfi sanatorium megalapitóját illeti az elsőség a tüdővész elleni sikeres küzdelemben, mert ő már 1854-ben kimondotta, hogy a tüdővész az ő módszere szerint kezelve már nem tartozik a gyógyithatlan betegségek közé és ezen állitását sanatoriumi betegein fényesen be is igazolta, ezzel homlokegyenest ellenkezvén Priesnitz Vinczével, ki abban az időben fel sem vett többé tüdőbeteget gräfenbergi vizgyógyintézetébe, mert kiméletlen hydropathiája és a túlzott hegymászások folytán minden ilyféle beteg akkor ott tönkre ment. Ha tekintetbe vesszük, hogy a helyes hydrotherapia mily lényeges és nélkülözhetetlen kellékét teszi a mai modern phtiseotherapiának akkor Priesznitz ezen kudarcza furcsának látszik ugyan, de csak a helyes tudományos kutatás diadalát bizonyitja a nyers empirismus felett. A gräfenbergi balsikerek azonban nem riasztották vissza a vizgyógyászokat és klimatologusokat a további kisérletezéstől, mert szükség volt oly eszközre, mely a klima hatását fokozza, a klimatikus helyeken elért jó sikert állandósitsa és a prophilaxist hathatósabbá tegye a dispositio csökkentése által. Úgy a déltiroli mint a rivierai gyógyhelyeken tapasztalták, hogy a betegek javultak ugyan, de időváltozáskor azonnal lényegesen rosszabbodtak. A hazatérő betegnél pedig igen hamar mutatkoztak ismét a kóros jelenségek, a mi különösen a meglepő gyógyeredményeket felmutató Madeira szigetéről eltávozó betegeknél volt észlelhető. Winternitz*) érdeme hogy reáutalt az itt elkövetett mulasztásra és megmutatta hogyan kell módszeres edzéssel a beteget az időjárás változásaihoz hozzászoktatni, hogy azokat minden károsodás nélkül elviselje. A helyes edzés mellett azután lehetővé vált az is, hogy a betegek télen is magaslati gyógyhelyeken maradhassanak, a mint azt Görbersdorf, Davos, Uj-Tátrafüred és sok más svájczi és németországi intézet példája bizonyitja.

A legujabb tapasztalatok és kutatások azt is mutatták, hogy a tüdőbetegek sanatoriumának nem kell feltétlenül a havasokban vagy a tengerpartján lennie, hanem az bárhol lehet, a hol a szükséges factorok megvannak. Tehát a por, köd és nagy hőmérsékleti ingadozások miatt ne sikságon, hanem erdős hegyoldalon legyen, egyrészt a napsugarak desinficiáló bactericid hatása, másrészt pedig a szervezetre gyakorolt haemoglobinképző hatásuk folytán. Továbbá kellő mennyiségü jó viz legyen kéznél ugy a hydriatikus procedurák alkalmazhatása mint az általános hygienia szempontjából. Végre ne legyen nagyon messze valamely vasuti állomástól, hogy egyrészt a beteg könnyen hozzáférjen, másrészt az élelmi czikkek és minden szükséglet könnyen beszerezhető legyen.

*) Die Hydrotherapie auf physiologischer und klinischer Grundlage. Wien, 1877. Urbau und Schwarzenberg.

Ezen követelményeknek megfelelő helyek aránylag elég könnyen találhatók, hiszen akárhány nyaraló vagy fürdőhely sőt némely nyilvános vagy magánkórház is megfelel. A kórházak közül különösen a budai új Szt.-János-kórház, mely a svábhegy tövén pavillon-rendszerben épült, felel meg ez irányban és a belgyógyászati pavillon egyik emelete tényleg valóságos tüdősanatoriumot képez, mely fekvőcsarnokkal, vizgyógyintézettel és kitünő szellőző készülékkel van felszerelve. Hogy a most megnyilt lőcsei Hermann-kórhár egy része is hasónló czéloknak szolgáljon, csak a vezetőktől függ, mert berendezése és levegője ezt teljességgel megengedi. A rendkivül áldásos Szt.-Endrei munkássanatorium egy a Duna partjához közeli nagy kert közepette fekvő nyaralóból lett átalakitva, eredményei pedig, a mint azokat Dr. Weisz rendelő orvos kimutatásából látjuk, oly jók mint bármely más nagyobbszabású és diszesebb sanatoriumé. A vizgyógyintézetek közül Marilla, Uj-Tátrafüred, Stoósz és Feketehegy vannak oly berendezésekkel ellátva, hogy a beteg ott teljes sanatoriumi kezelésben részesülhet. Kitünően berendezve és tömeges gyógykezelésre képesitve lesz a jelenleg Budapest közelében épülő Erzsébet-sanatorium.

Nézzük már most, hogy miből áll ezen kezelés?

A kezelés első sarkalatos pontja, hogy a beteg a legtökéletesebben élvezi a szabad levegőt. Éjjel szellőzött szobában alszik, nappal pedig 6—8 órát fekszik nyilt szabad fekvőcsarnokban; ezen kivül kezdetben 1—2 negyedórát, a javulás előrehaladtával 1—2 órát sőt többet is járkál a szabadban és a többi időt is vagy a szabadban vagy jól szellőzött por és füst nélküli helyiségben tölti, miáltal a gázcsere illetőleg az oxigén felvételének és a szénsav meg vizgőz kiadásának lehető tökéletesbitését akarjuk elérni. A tüdőbetegsége folytán annak légzési felülete kisebbedvén, a gázcserében a respiratión vagyis tüdőlégzésen kivül a perspiratiónak vagyis bőrlégzésnek is nagy szerepe jut, a mint azt

Dr. Fái Mátyás Miklós*) uj-tátrafüredi orvos az idei balneologiai kongressuson felolvasott tanulmányával beigazolta, a mikor a következő conclusióhoz jutott:

1. A bőrlégzés javitása tüdővészeseknél fontos, mert ez a tüdőlégzésnek correspondeáló, vicariáló működés, melynek kizárása szintén légzési akadályt képez.

2. A bőrlégzés javitásával tüdővészeseknél a lázat és izzadást vagyunk képesek megszüntetni, az elpárolgásnál történő hőlekötés folytán.

3. A bőrlégzés javitásával az étvágy és az emésztőszervek működése fokozható.

Fái szerint a bőrlégzés intensitása függ a vér és a körlevegő gázainak feszültségi állapotától és a két mediumot elválasztó közeg permeabilitásától. Ha a beteget alacsony légnyomású, csekély páratartalmú légkörbe helyezzük, akkor a gázcsere a diffusio törvénye szerint könnyitve lesz. A kétféle gáz között a közlekedés pedig az utak átjárhatóvá tételével fokozható, a mire a száraz dörzsölés és a különböző hydriatikus procedurák képezik a legjobb eszközt. Saját észleteim alapján hatalmasan fokozza a perspiratiót a Rikli-féle napfürdő is. A napfürdőben a levegő directe éri a testet, nincs meg a légcserét akadályozó ruharéteg, továbbá hyperaemiássá válik a bőr, a környi véredények teltebbé válnak, a bőr hőmérséke emelkedik, a napfürdő helyiségében pedig a felmelegedés által a levegő páratartalma relative igen erősen csökken, úgy hogy a napgalleria levegője sokkal szárazabb a környező levegőnél, a mely tényezők mind könyebbé teszik a perspirátiót. A Rikli-féle napfürdőnek azonban ennél még fontosabb hatása is van és ez az, hogy Winternitz**) szerint a vérképzést egész specificusan fokozza, az emésztést tökéletesbiti és a toxinok kiüritését elősegiti. A napfürdőn levő beteg idejét nem ülve, hanem fekve tölti a napgalleriában, miáltal a fekvő kúrának is teljesen eleget tesz, mely által egyrészt a tüdőcsúcsoknak vérkeringése könnyittetik, másrészt pedig a beteg tápláltsági állapota emelkedik. Utóbbira különösen azért kell oly nagy súlyt fektetnünk, mert Mavagliano szerint a jól táplált egyén vérsavója hatalmas antitoxinokat tartalmaz a gümőkór mérge ellen, holott leromlott elgyengült szervezetü egyének vérsavójából ezen hathatós ellenmérgek hiányzanak. A fekvőkúrával mint a később emlitendő hydriatikus procedurákkal és tápláló étrenddel tehát a szervezet autosero-therapiáját akarjuk lehetővé tenni.

*) „A bőrlégzés javitásának fontossága a tüdővész gyógyitásában". A balneologiai egyesületnek 1900-iki évkönyve.

**) Blätter für klinische Hydrotherapie 1900 No. 6.

Legyen szabad még egy a szabad levegő hatására vonatkozó igen érdekes hypothesist közölnöm, melyet Lewin Károly berlini orvos állitatott fel. Lewin*) szerint a légző nyákhártya felületén a test hőmérséke által felmelegitett levegő erős vizszivó — szárító — hatást gyakorol, miáltal egy exosmotikus áramlat fejlődik vagyis egy a behatoló levegővel ellenkező irányú folyadékáramlat, mely elegendő intensitás mellett a levegővel együtt a nyákhártyába behatolni törekvő káros porrészeket és mikroorganismusokat magával ragadja és a behatolásban megakadályozza. Lewin ezt a folyamatot inspiratorikus exosmosisnak vagyis »evaporationák« nevezi.

Ha ezen evaporatio bármely oknál fogva csökkent, akkor a bacteriumok szabadon behatolhatnak a nyákhártyába.

Lewin szerint a tüdő evaporatióját csökkenti:

I. Az inspiratorikus exosmosis csökkenése a belégzett levegő nagy páratartalma és magas nyomása folytán.

II. A tüdőbeli alacsony vérnyomás vagyis a légzési nyákhártya edényeinek elégtelen teltsége.

III. Mindkét előbbi tényező combinatiója.

Ha már most szemügyre vesszük a zárt hálószoba levegőjét, azt látjuk, hogy a levegő az exspirátió által párával mindinkább telitve lesz annyira, hogy reggelfelé a levegő már túltelitve lévén a tüdőből való vizgőzkiválasztás elégtelenné válik, mire a verejték mirigyek megkezdik vicariáló működésüket. Ezzel részben meg volna magyarázva a gümőkórosok reggeli izzadása és egyszersmint a zárt levegő káros hatása is demonstrálva teljes egyetértésben az irlandi Cormac theoriájával, mely szerint a tüdővész az exspirált levegő ujolagos belégzése által jön létre, mely ép ugy excrementuma a szervezetnek mint a faeces és urina és igy nem szabad a szervezetbe ujból felvétetnie. Minthogy pedig a szabad levegőnek páranyomása sohasem oly nagy mint a zárt hálószobáé a reggeli órákban, azért a szabad levegő kezelés (Freiluftkur) első eredményét képezi az éjjeli izzadás megszünése.

Legnagyobb a levegőnek a légző nyákhártyára gyakorolt vizszivó hatása akkor, ha nemcsak száraz, hanem hüvös is és alacsony nyomással bir a mint az magaslati klimánál jut kifejezésre.

*) Blätter für klinische Hydrotherapie 1900. No. 6.

Ilyenformán magyarázható a tropikus és sivatagi klimának hatása is. A trópusokban a levegő igen magas páratartalmánál fogva sok a phthisis, mig a sivatagban ezen kór ismeretlen és az odakerülő gümőkóros szépen gyógyul. Magamnak is van egy erre vonatkozó tanulságos esetem, a mennyiben a phthisis II. stádiumában szenvedő betegem Egyptomba utazott. A tengeri uton láztalanná vált javuló beteg Alexandria mocsaras páratelt meleg atmosphaerájában rohamosan leromlott, de Kairóban különösen pedig a közelében levő Heluanban ezen par excellence sivatagfürdőben 2 hónap alatt annyira megjavult, hogy teljes munkaképességét visszanyerte és mindaddig meg is tartotta, mig a sivatag szélén fekvő Kairóban lakott; de hivatalánál fogva ismét Alexandriába volt kénytelen költözködni, hol betegségének minden tünete már 3 hónap alatt kiújult ugy, hogy aránylag rövid idő alatt tönkre is ment.

A tengeri levegő, bár vizgőz tartalma elég nagy, mégis nagyban elősegiti a tüdő evaporatióját egyrészt mert hőmérséke hűvös, másrészt pedig mert konyhasótartalmánál fogva hygroskopikus hatású és ennélfogva épp oly mértékben gyakorol exosmotikus hatást a tüdőre mint a száraz és hüvös magaslati klima. Utóbbinak csak a csekély légnyomásban van előnye a tengeri klima felett. Ha azonfelül a magaslati levegő még konyhasótartalommal is bir vagy sóstavak szomszédsága által mint a Kirgisek fensikjai) vagy erélyes konyhasóporlasztás által (sóbánya-telepeken) akkor együtt volna minden a tüdőbeli evaporatiót fokozó tényező.

A vezetésem alatt álló feketehegyi vizgyógyintézetben, mely magaslati klimával bir, a fentiek alapján a levegő hűvössége és alacsony légnyomása azon factor, mely a tüdő evaporatióját fokozza, ezt azonban lényegesen elősegití még a napfürdö. A napfürdőben heverő beteg ugyanis a galleria levegőjének csaknem teljes szárazsága folytán valóságos sivatagi nyomásnál fogva pedig a sivatagi és magaslati klima combinált factorait élvezi. Hogy tényleg mennyi vizpárát veszit a beteg, más szóval, hogy mennyire fokozódik a perspiratió és a tüdőbeli evaporatio, azt a beteg fokozott szomjuságán kivül a mérlegen kimutatható momentán súlyveszteség is bizonyitja, mert egy órai napfürdő után a beteg ¼ sőt ½ kilót is veszit súlyából, a nélkül, hogy megizzadott volna. Persze, ha izzasztjuk is a napfürdőn fekvő beteget, mint azt pl. luesnél és rheumatismusnál tesszük, akkor 1 sőt 1½ kilóig menő súlyveszteség gyakran fordul elő. A napfürdőn fekvő beteg a Lewin-féle hypothesis második követelményének is megfelel, a mennyiben a tüdőbeli vérnyomás fokozódik egyrészt a horizontális fekvő helyzet által, mely helyzetben a tüdőbeli keringés különösen a csúcsokban válik könnyebbé, másrészt pedig a nap melegének behatása alatt a vérnyomás általában is fokozódik, épp úgy mint minden más felmelegitő eljárásnál. A napfürdőt mindig követő hűvös lemosás már hydriatikus procedura lévén, ezzel áttérek a phthiseotherapiában gyakorolt hydriatikus eljárásokra.

Winternitz, Szontágh Miklós, Kuthy Dezső és mások sokan már annyira kidolgozták a phthisis hydriatikus kezelését, hogy úgy a sorvasztó symptomák leküzdésére mint a jelenlevő intoxicatio csökkentésére egész biztos eljárások vannak fixirozva, melyeket az alábbiakban egész röviden akarok jelezni.

Láznál válogatott törzsboritásokat használunk, mert ezek elegendő hőt vonnak el és megnyugtatják a lázasan fokozott szivműködést, tonizálják a szivizmot, növelik az étvágyat és feltisztitják a sensoriumot.

Profus izzadás ellen hideg lemosások és ledörzsölések használtatnak.

Álmatlanság és köhögési inger ellen az éjjeli keresztkötéseket alkalmazzuk.

Az étvágytalanságot hideg ledörzsölésekkel és rövid hideg zuhanyokkal küzdhetjük le.

Vérköpésnél a mellre tett hideg borogatások és az alszárakra alkalmazott felmelegedő borogatások tesznek kitünő szolgálatot.

Az egész testet érő hidegingerek Rovighi és Winternitz szerint a vérben keringő vérsejtek számát időlegesen emelik, a miből emelik, a miből élénkebb gázcsere következik; továbbá Strasser és Kuthy szerint a hidegingerek a vér alkalescentiáját fokozzák, a mi áital annak bactericid hatása növekedik. Egyúttal a legjobb edzőszert képezik ezek a thermikus behatások a küllevegő hőmérséki ingadozásai iránti túlérzékenység ellen, melynek leküzdését első sorban a légkura sikeres keresztülvitele követeli.

Mindezekből kitünik, hogy a vizkezelésben a phthiseotherapia egyik legfontosabb tényezője rejlik, mely kell hogy minden tüdőbeteg-sanatoriumban kellő módon és a kellő kivitelben alkalmazásba vétessék, mert a beteg elvesztett erőit a thermikus behatások segitségével nagyrészt visszaszerezheti, étvágyának és alvásának javulása által szervezetének functionális restitutióját éri el, miáltal tulajdonképen sok esetben már biztositva van, hogy kimenekül a veszélyből.

A szabad levegő kurán illetve fekvő kurán és a hydriatikus kezelésen kivül a sanatoriumi kezelés harmadik sarkalatos tényezője a diéta.

Általában véve »túltáplálás« a jelszó, mert minden áron súlygyarapodást kell elérnünk. Az általános tapasztalat, különösen Brehmer tapasztalatai azt bizonyitották, hogy a beteg súlyának emelkedése az esetek túlnyomó részében gyógyulást illetve javulást jelent, a mi a Maraglians-féle antitoxin theoriának és a Lewin-féle evaporatio-hypothesisnek is teljesen megfelel, a menynyiben a beteg jó tápláltsága által egyrészt a vérsavó antitoxikus hatása növekedik, másrészt az ilyen egyénnek vérnyomása magasabb lévén, ily módon a tüdőbeli evaporátió is előmozdittatik.

A betegek étvágya rendesen már a légkura és vizgyógymód által eléggé fokozódik, úgy hogy csak ritkábban kell a gyomor massage-át és villamozását valamint étvágygerjesztő gyógyszereket segitségül venni. Brehmernél és más sanatoriumokban egyrészt étvágyjavitóúl, másrészt a vérnyomás direct fokozására erős bort szoktak rendesen alkalmazni. Magam a bort csak legritkább esetekben adom, mert étvágygerjesztőnek a massage és villamozás legtöbbször elegendő, a vérnyomás fokozását pedig a napfürdőre és a többi gyógyeljárásra bizom. Mellőzöm a bort annak a tüdőbeli katarrhalis izgalmat fokozó és a vesékre és májra gyakorolt káros hatása folytán, annyival is inkább, mert a hydriatikus procedurákban egy pontosan és finoman adagolható sohasem ártó oly tonicummal birunk, mely legalkalmasabb arra, hogy a potentiális idegenergiát kinetikai energiává átváltoztassa.

Altalában a vegyes étrend bizonyult a legjobbnak szükség szerint bőséges tej adagolással combinálva. A legtöbb sanatoriumban a naponta 7-szeri kellő időközök szerint elosztott táplálkozás bizonyúlt legelőnyösebbnek. Több intézetben kaloria számitásokat végeznek az iránt, hogy a beteg mennyi tápanyagot vegyen magához. Magam még ezen számitást nem végeztem betegeimnél, mert teljesen elegendő útmutatást nyujt a hetenként ismételt pontos testsúlymérlegelés.

A sanatoriumi kezelés tehát a legtöbb intézetben a következő sablonhoz hasonló:

I. A légkura, mely abból áll, hogy a beteg nyitott ablaknál vagy szellőző készülék által szellőzött szobában alszik, melynek hőmérséke állandóan 18° C. körül tartandó. Naponta 6—8 óra hosszat fekszik a szabad levegőn alkalmas fekvőcsarnokban, a hol a szükséghez képest be van takarva, sőt télen a lábakhoz melegitő viztartályok vagy egyéb melegitő készülékek tétetnek és erős pokróczok sőt bundák használtatnak. Egy ilyen fekvőkura 6—8 sőt 10 hétig esetleg a szükséghez képest tovább is szokott tartani, rendesen addig, mig a beteg testsúlya 10 kilogrammal szaporodott, mikor azután a fekvés ideje reducáltatik.

II. A hydriatikus kezelés. Ennek legfőbb pontja az egész testet érő hidegvizes ledörzsölés, mely gyenge betegeknél részletenként is végezhető, vagy egy eső zuhany, mely procedurák valamelyike rendesen korán reggel alkalmaztatik és közvetlenül utána kapja a beteg első tejadagját, mire még körülbelül 1 óráig az ágyban marad — teljes, egyenletes felmelegedésig. Némely intézetben ettől eltérőleg délelőtt kapja a beteg a fenti vizalkalmazások valamelyikét. Természetesen itt is úgy mint minden vizgyógymódnál sohasem kell szem előtt téveszteni azon legfőbb szabályt, hogy csak meleg testet szabad hideg vizzel érinteni és az alkalmazás után ujra egyenletes felmelegedésnek kell beállania. Fázó, didergő beteget tehát előbb alkalmas módon fel kell melegiteni és csak azután kaphatja a hideg viz alkalmazását. Naponta egy-egy ilyen reggeli procedurával a legtöbb sanatoriumban beérik. En a feketehegyi vizgyógyintézetben a reggeli ledörzsölésen kivül délelőtt — ha az időjárás megengedi — körülbelöl egy óráig tartó napfürdőt és nyomban utána hűvös lemosást szoktam alkalmazni. Úgy szintén délután — de csak jó időjárás esetén — egy rövid váltakozó hőmérsékü t. i. meleg hideg lábfürdőt vagy lábzuhanyt adok mindazon betegeknél, kik »hideg lábakban« vagyis a vasomotorikus beidegzés rendetlenességében szenvednek. A gümőkóros betegek nagy része panaszkodik a végtagok, különösen a lábak hidegségéről, mely tünet megszüntetése által egyrészt a közérzet javul, másrészt pedig a lábakba való levezetés által a tüdőbeli pangásos vérbőség előnyösen befolyásoltatik.

Éjjelre a legtöbb sanatoriumban keresztkötést vagyis a mellkast körülvevő felmelegedő borogatást kap a beteg, bár néha mellőznünk kell ezen alkalmazást, mivel a beteg nem tűri, mert vagy fázik alatta, vagy alvását zavarja. Magam a keresztkötéssel együtt vagy a keresztkötés helyett lázas betegnél, különösen erős katarrhalis állapotoknál, éjjelre felmelegedő lábszár borogatást szoktam alkalmazni.

III. Az étrend. A sanatoriumi étrend túltáplálást igyekezvén elérni, lehetőleg bőséges kell hogy legyen és a legtöbb helyen igy szokott beosztva lenni:

1. Reggel korán az ágyban egy adag tej, mely 2 decilitertől 5 deciliterig variál, a beteg étvágya és emésztőképessége szerint.

2. Reggel 8 óra tájban ismét a fenti mennyiségü tej vagy helyette egy csésze cacao vagy orosz tea, továbbá vajas és mézes kenyér, esetleg híg tojás.

3. Tiz órakor tojás vagy sódar.

4. Délben rendes vegyes tápszerekből összetett ebéd.

5. Négy órakor egy adag a reggelihez hasonló mennyiségü tej vagy cacao, vajas és mézes kenyér.

6. Hét óra után sültből és mellékételekből álló vacsora.

7. Este lefekvéskor vagyis 10 óra tájban még egy adag tej úgy mint korán reggel.

A beteg tehát a rendes vegyes étrenden kivül még 1—2 liter tejet és 2—3 tojást fogyaszt.

Természetesen a fent elősorolt 3 nagy gyógyfactor alkalmazásán kivül sok egyébbre kell még az orvos figyelmének kiterjeszkednie, hogy teljesen a legapróbb részletekig szabályozza a beteg életmódját. Nagyon igaza van a hirneves davosi orvosnak Dettweiler-nek, mikor azt mondja, hogy a sanatoriumi orvosnak kicsinyekben kell nagynak lennie: »Im Kleinen gross«.

A dolog természetében rejlik, hogy különösen a köpettel és köpőcsészékkel való helyes elbánásra kell a legnagyobb súlyt fektetni.

Most pedig végezetül engedjék meg, hogy egy rövid összefoglaló kimutatást adjak a lefolyt évadban kezelésem alatt állott tüdőbetegekről a következőkben:

Az intézetünkben kezelt 46 tüdőbeteg közül 28 a kór I-sö, 13 a kór II-ik és 5 a kór III-ik stádiumában volt. A kezelés tartama 1 héttől 12 hétig variált, mert hiszen nyilt gyógyintézetben nem mindig a beteg állapota, hanem annak anyagi és hivatásbeli körülményei a mérvadók.

Complicátiók voltak:

4 esetben pleuritis,
3 esetben laryugitis tbc.,
2 esetben bélhurut,
5 esetben secundár lues,
16 esetben neurasthenia.

A lues főképen azért kellemetlen, mert az antiluetikus kezelés gyengiti a szervezetet, a neurasthenia pedig a vele járó étvágytalanság, álmatlanság, dyspepsia és egyébb tünetei által nehezíti a helyes kezelést.

Az éjjeli izzadás betegeimnél többnyire az első napokban, a lázak rendesen a 2-dik hétben szüntek meg.

Testsúly-gyarapodás 42 esetben (91 %) volt észlelhető, mégpedig hetenként ½—2 kilónyi emelkedéssel. Nyolcz esetben 10 kilóig vagy azon felül (12 kilo maximalis gyarapodás) terjedő súlyemelkedés volt észlelhető, melyek közül 7 esetben egy vagy mindkét oldali csúcs hurut előre ment vérköpéssel és csekély terjedelmü beszürődéssel tehát a kór I-sö stádiuma volt jelen; egynél pedig — egy 30 éves gyöngyösi asztalosmesternél — a bal felsö lebeny beszürődése, a jobb csúcs hurutja, esteli hőemelkedés és éjjeli izzadás volt jelen vagyis a kór II-ik stádiuma.

Ezen nyolcz beteg közül hatnál távozáskor a tüdőbeli kóros állapot teljesen meggyógyult, tehát semmiféle hurutos jelenség kimutatható nem volt; 2 betegnél pedig a csúcshurut lényeges javulást mutatott. A köhögés valamennyinél elmúlt, a mellkas légzési excursiója normálissá vált, subjectiv panaszaik mind megszüntek.

Huszonhat esetben 2-től 5 kilóig terjedő súlygyarapodás, az étvágytalanság, éjjeli izzadás, hőemelkedés megszünése a tüdőcsúcsbeli katarrhus és beszürődés gyógyulása vagy javulása volt észlelhető. Ezen betegek közül az egyik — egy 24 éves békésgyulai hajadon — a kór III. stádiumában volt, intézetünket már harmadszor kereste fel, de mindig csak 4 hétig kezeltetett, a kinél relativ gyogyulás állott be, mert egy éve sem tüdővérzése, sem láza, sem éjjeli izzadása nem volt és jó tápláltsági állapot mellet mindkét csúcsban solid tömörülése, a bal felsö lebenyben pedig a bronchussal közlekedő középnagyságú simafalu barlangja van.

Négy esetben az étvágytalanság és lázak folytán semmi súlygyarapodás nem volt, sőt az egyiknél egy 45 éves uj-verbáczi földmives asszonynál egy hét alatt 1 kilónyi súlyveszteség állott elő, mire hazabocsátottam.

Ezzel a sanatoriumi kezelés illetőleg a modern phthiseotherapia módját akartam röviden vázolni és most arra kérem az igen tisztelt kartárs urakat, hogy iparkodjunk közös erővel minél előbb módját ejteni annak, hogy sanatoriumok felállitása által minél több és a népesség minden rétegéből származó tüdőbeteg részesülhessen bajának egyedül rationális kezelésében.

1. Reggel korán az ágyban egy adag tej, mely 2 decilitertől 5 deciliterig variál, a beteg étvágya és emésztőképessége szerint.

2. Reggel 8 óra tájban ismét a fenti mennyiségü tej vagy helyette egy csésze cacao vagy orosz tea, továbbá vajas és mézes kenyér, esetleg híg tojás.

3. Tiz órakor tojás vagy sódar.

4. Délben rendes vegyes tápszerekből összetett ebéd.

5. Négy órakor egy adag a reggelihez hasonló mennyiségü tej vagy cacao, vajas és mézes kenyér.

6. Hét óra után sültből és mellékételekből álló vacsora.

7. Este lefekvéskor vagyis 10 óra tájban még egy adag tej úgy mint korán reggel.

A beteg tehát a rendes vegyes étrenden kivül még 1—2 liter tejet és 2—3 tojást fogyaszt.

Természetesen a fent elősorolt 3 nagy gyógyfactor alkalmazásán kivül sok egyébbre kell még az orvos figyelmének kiterjeszkednie, hogy teljesen a legapróbb részletekig szabályozza a beteg életmódját. Nagyon igaza van a hirneves davosi orvosnak Dettweiler-nek, mikor azt mondja, hogy a sanatoriumi orvosnak kicsinyekben kell nagynak lennie: »Im Kleinen gross«.

A dolog természetében rejlik, hogy különösen a köpettel és köpőcsészékkel való helyes elbánásra kell a legnagyobb súlyt fektetni.

Most pedig végezetül engedjék meg, hogy egy rövid összefoglaló kimutatást adjak a lefolyt évadban kezelésem alatt állott tüdőbetegekről a következőkben:

Az intézetünkben kezelt 46 tüdőbeteg közül 28 a kór I-sö, 13 a kór II-ik és 5 a kór III-ik stádiumában volt. A kezelés tartama 1 héttől 12 hétig variált, mert hiszen nyilt gyógyintézetben nem mindig a beteg állapota, hanem annak anyagi és hivatásbeli körülményei a mérvadók.

Complicátiók voltak:

4 esetben pleuritis,
3 esetben laryugitis tbc.,
2 esetben bélhurut,
5 esetben secundár lues,
16 esetben neurasthenia.

A lues főképen azért kellemetlen, mert az antiluetikus kezelés gyengiti a szervezetet, a neurasthenia pedig a vele járó étvágytalanság, álmatlanság, dyspepsia és egyébb tünetei által nehezíti a helyes kezelést.

Az éjjeli izzadás betegeimnél többnyire az első napokban, a lázak rendesen a 2-dik hétben szüntek meg.

Testsúly-gyarapodás 42 esetben (91 %) volt észlelhető, mégpedig hetenként ½—2 kilónyi emelkedéssel. Nyolcz esetben 10 kilóig vagy azon felül (12 kilo maximalis gyarapodás) terjedő súlyemelkedés volt észlelhető, melyek közül 7 esetben egy vagy mindkét oldali csúcs hurut előre ment vérköpéssel és csekély terjedelmü beszürődéssel tehát a kór I-sö stádiuma volt jelen; egynél pedig — egy 30 éves gyöngyösi asztalosmesternél — a bal felsö lebeny beszürődése, a jobb csúcs hurutja, esteli hőemelkedés és éjjeli izzadás volt jelen vagyis a kór II-ik stádiuma.

Ezen nyolcz beteg közül hatnál távozáskor a tüdőbeli kóros állapot teljesen meggyógyult, tehát semmiféle hurutos jelenség kimutatható nem volt; 2 betegnél pedig a csúcshurut lényeges javulást mutatott. A köhögés valamennyinél elmúlt, a mellkas légzési excursiója normálissá vált, subjectiv panaszaik mind megszüntek.

Huszonhat esetben 2-től 5 kilóig terjedő súlygyarapodás, az étvágytalanság, éjjeli izzadás, hőemelkedés megszünése a tüdőcsúcsbeli katarrhus és beszürődés gyógyulása vagy javulása volt észlelhető. Ezen betegek közül az egyik — egy 24 éves békésgyulai hajadon — a kór III. stádiumában volt, intézetünket már harmadszor kereste fel, de mindig csak 4 hétig kezeltetett, a kinél relativ gyogyulás állott be, mert egy éve sem tüdővérzése, sem láza, sem éjjeli izzadása nem volt és jó tápláltsági állapot mellet mindkét csúcsban solid tömörülése, a bal felsö lebenyben pedig a bronchussal közlekedő középnagyságú simafalu barlangja van.

Négy esetben az étvágytalanság és lázak folytán semmi súlygyarapodás nem volt, sőt az egyiknél egy 45 éves uj-verbáczi földmives asszonynál egy hét alatt 1 kilónyi súlyveszteség állott elő, mire hazabocsátottam.

Ezzel a sanatoriumi kezelés illetőleg a modern phthiseotherapia módját akartam röviden vázolni és most arra kérem az igen tisztelt kartárs urakat, hogy iparkodjunk közös erővel minél előbb módját ejteni annak, hogy sanatoriumok felállitása által minél több és a népesség minden rétegéből származó tüdőbeteg részesülhessen bajának egyedül rationális kezelésében.

Gánócz múltja és jelene.

Weber Samu.

Már Gánóczfürdő környéke is igen érdekes. Igen közel hozzá találkozunk azon nevezetes vizválasztóval, melynek innenső vizei a Poprádfolyóval együtt a Visztulával a keleti tengerbe ömlenek, mig a tulsó vizeket a Hernád veszi fel, mely már a Duna rendszerhez tartozik és a Fekete tengernek tart. A fürdő közelében van továbbá még a Hradek nevü mésztuffadomb, mely valaha erőditett hely lehetett és mésztuffa kövezetével Münnich Sándor, Dr. Greisiger Mihály, Spöttl Ignácz és társa Delhaes sok alkalmat nyujtott a kulturrétegekből és az abban előtalált prehistorikus állatok csontjaiból az emberek korára érdekes következtetéseket huzni, kik itten már vagy tizezer év előtt léteztek és első mivelödésük nyomait magok után hagyták.

A fürdő maga és hatásos gyógyvize szintén már évszázadok óta ismeretesek. Wernher György, Sáros várkapitánya, már 1549-ben „Hypomnematio de admirandis Hungariae aquis, Basiliae 1549“ czimű munkájában Gánócz forrásairól visszaemlékezik. Családi, 1718-ik évről szóló okmányban a fürdő vize „Therme“ név alatt fordúl elő. Később jelent meg a hirneves Crantz Henrik János müve: „Aquarum medicatorum Regni Hungariae nomenclator“ czimmel, melyben Gánóczfürdőnek is nagy gyógyhatása tulajdonittatik. Még inkább emeli ki a gyógyforrást 1777-ben „Gesundbrunnen der österreichischen Monarchie, Wien, 1777“ czimű munkájában. Az alkotrészekről mondja: Das Wasser enthält 1. einen Sauerbrunngeist (Kohlensäure), 2. Kalkerde, 3. Eisen, 4. Bittersalz. A vizhasználatáról mondja: „Der Gebrauch dieses kalkichten bittersalzigen Sauerbrunnens kann in der Säure des Magens und der Gedärme und in den daher entstehenden Krankheiten, in Krankheiten der Harnwege, Wechselfiebern und dergleichen angerathen werden“.

A többi történelmi és statisztikai művek is megemlékeznek

Gánóczról. Igy p. o. Korabinszky „Geographisch-Historisches und Produkten-Lexicon von Ungarn“ czimű munkájában 1786. azokat mondja: „Gánócz, Johannsdorf, Ganowecz, ein slovakisches Dorf im Zipser Komitat, 2½ Meilen von Leutschau, in einem Thale zwischen Svabócz, Lucsivna und Poprad, gehört der Mariássy'schen und Okolitsáni'schen Familie, ein Theil aber zu dem Sitz der 10 Lanzenträger und wird daher zu den oberen und unteren Sitz abgetheilt. Die Einwohner treiben nebst dem Ackerbau einen Handel mit Obst und Zugemüse, so sie aus dem Gömörer Komitate holen und in dieser Gegend verschleissen. Der hiesige Säuerling sowohl als das Kalkbad ist von dem Herrn von Crantz beschrieben worden und wird von Christen und Juden fleissig besucht“.

Szepesházy und Thiele „Neuester Wegweiser durch das Königreich Ungarn“ czimü munkájában 1827-ben szóról szóra idézi Crantz feljebb emlitett véleményét Gánócz fürdőhelyről.

Csaplovics János „Archiv von Ungarn“ 2-ik kötetében 1821-ben igen előnyösen ismerteti Gánóczot ily szavakban: „in Gánócz befindet sich ein heilsames Kalkbad, dessen Wasser eine stark inkrustirende Kraft besitzt, und welches in Gliederschmerzen, Lähmungen, Hautausschlägen u. s. w. die erwünschten Wirkungen hervorbringt. Es wäre ihm nur eine zweckmässigere Einrichtung zu wünschen.

Ezek az óhajtások is valósultak Korponay Ágost szepes megye alispán és királyi tanácsos törekvései, fáradozásai és anyagi áldozatai folytán. 1852-ben kezdte a fürdő átalakitását czélszerü épitkezésekkel: a rossz, meg nem felelő faépületek eltávolittattak és uj lakószobák, fürdőkamarák, vendéglő és tánczterem, felépittettek kemény anyagból és egy parkkal összeköttetésbe hozattak, úgy hogy Dr. Wachtel David: Ungarns Curorte und Mineralquellen, Oedenburg, 1859“ czimű művében már jelentette: „Besitzer der Gánóczer Quelle ist Herr August von Korponay der den Ort erst vor einigen Jahren zum Curplatze einzurichten begann, bis jetzt aber bereits namhafte Fortschritte gemacht hat.“

Dr. Chyzer Kornél ministeri tanácsos 1887-ben „Die namhafteren Kurorte und Heilquellen Ungarns“ czimű művében elismerőleg nyilatkozik Gánóczról, irván: Gánócz mit 34 Wohnzimmern, 2 Spiegel- und mehreren Wannenbädern, wird bei Nierenleiden, chronischen Hautkrankheiten, rheumatisch-gichtischen Zuständen mit gutem Erfolge angewendet.

Egy nagy haladást jeleztek továbbá a fürdő életében Zsigmondy Vilmos hirneves bányamérnök által eszközölt fúrások, melyek 1877-ik évi április 3-án kezdődtek és 1879-ig, tehát 2 évig és 7 hónapig nagy anyagi áldozatokkal folytatva lettek. A siker ugyan nem volt teljes, a mennyiben a furó 182 meternyi behatás után a mélységben letört. De fokozódott mégis a viz melege 17 foktól 19 fokra Reaumur szerint, a viz mennyisége azonban tetemesen növekedett, midőn pontos mérések folytán megállapittatott, hogy 24 óra alatt 12,000 hektoliter viz bugyok ki a forrásból.

Ilyen előzmények után már lehetett gondolni a viz vegyelemezésére, melyet az áldásos emlékü Scherfel Aurél felkai gyógyszerész 1880-ban elkészitett és mely 1882-ben külön füzetben is nyomtatásban megjelent. A szerző a forrás jelentőségét következőkben foglalja össze: „Die Gánóczer Bohrquelle ist vermöge ihrer Temperatur von 23·9 C. eine Therme, mit einem Wasser, welches den erdigen Säuerlingen zugezählt werden kann. Beachtenswerth ist der hohe Gehalt an schwefelsaurer Magnesia, Bittersalz, welcher, mit Ausnahme des kohlensauren Kalkes, die höchste Ziffer aufweist. Beiden zunächst steht von fixen Bestandtheilen das schwefelsaure Natron, Glaubersalz. Der hohe Gehalt an freier und gebundener Kohlensäure, die Gegenwart des Eisens, der phosphorsauren Salze und des Schwefelwasserstoffes machen das Wasser überaus werthvoll und zu therapeutischeu Zwecken in vielen Fällen geeignet.“

A viz pontos vegyelemezése után a betegségeket is lehetett kijelölni, melyek leküzdésére leginkább használható a gyógyviz. Tette azt matheóczi Dr. Fleischer Frigyes megyénk volt főorvosa és ezen egyesület érdemdús elnöke. Ezen hirneves orvos következő bántalmak ellen ajánlotta a fürdő hatásos vizét: „Die Gánóczer Heilquelle dient zur Bekämpfung und Heilung rheumatischer Leiden; der innere Gebrauch des Wassers aus der neu erbohrten Quelle in Verbindung mit warmen Bädern, wirkt sehr wohlthätig auf Anschoppungen der Unterleibsorgane, besonders der Leber und der Milz. Sehr vortheilhaft war die Einwirkung des Wassers als Trink- und Badekur in solchen Erkrankungen der Nieren, die mit reichlicher Bildung von Harnsand einhergingen Der sogenannte weisse Fluss der Frauen wird durch die locale Application des Wassers beseitigt. Scrophulose Erkrankungen, als da sind: Drüsenanschwellungen, Vereiterungen derselben, Geschwüre, Hauterkrankungen, die auf demselben Boden wuchern,

finden in dem Gánóczer Wasser ein bewährtes Heilmittel. Auch bei Hautkrankheiten überhaupt erweist sich das Wasser heilkräftig.

Ezen hasznos és sokféle gyógyhatásán kivül a fürdő fekvésénél fokva szeleitől védve és 20 percznyi távolságban fenyves, illatos erdővel összeköttetésben van, melyben a Poprádi Virágvölgy fürdőtelepre és innen a szép kilátásu Várhegyre (Schlösschen) lehet eljutni, mely Melaphyr kövezetből áll és még a Hussiták idejében is szerepelt.

Lupkovics Pál úr, a fürdő uj birtokosa, mindent fog elkövetni, hogy a fürdőhely minden tekintetben fejlődjék.

Gánócz gyógyfürdő multja és jelene a hely jövőjét is minden időre biztositják.

A jobb felső végtag sulyos sértése cséplőgép által.

(2 eset.)

Dr. Tátray Gergely.

Tisztelt közgyülés! Engedjék meg, tisztelt kartárs urak, hogy a legutóbbi időben sebészeti gyakorlatomban előfordult 2 esetet röviden vázolhassam, melyek némi tekintetben talán érdeklődést kelthetnek s illustrálják a viszonyokat, melyekbe a vidéki orvos jut, ha nincs azon szerencsés helyzetben, hogy kórház állana rendelkezésére, bár ha ez csak szerényen is van berendezve.

F. é. október 5-én, délben sürgöny által hivattam Littmanovára egy alkar amputatio végett, 2 órakor indultam a Lister-szekrényemmel és a szükséges műszerekkel ellátva és este 7 órakor érkeztem a beteg lakhelyére. A beteg oly szobában feküdt, hogy abban egyenesen állanom nem lehetett, világitásul egy füstölgö petroleumlámpa szolgált. Az ottani gör. kath. pap, egy fiatal, humanus, emberszerető lelkész, készséggel ajánlotta fel saját lakásának legnagyobb szobáját, összes lámpáit és stearingyertyáit, a szükséges edényeket, lepedőket és törülközőket bocsajtott rendelkezésemre. A beteg ágyastól vitetett kunyhójából a paróchiára és ott egy rögtönzött műtétasztalra lett elhelyezve. Az eset kór története a következő:

Filjak Vazul, 58 éves, nős (neje tökéletesen süket) a legszorgalmasabb munkás az egész faluban, oktober 4-én este egy kézi cséplőgépnél dolgozván, elcsuszott s jobb kezével a gép kerekébe esett. Az ideiglenes kötés, mely 6 órával a sérülés után Dr. Neuwirth o-lublói orvos által alkalmaztatott, eltávolittatván: a kéz ujjai, a kéz középcsontok, valamint a lágyékrészek összezuzott, aludt vérrel bevont, idomtalan tömeget képeztek, mely az alkarral csupán a hüvelykujj inai által függött össze, mindkét alkarcsont az alkar közepéig számtalan darabokra összetörvék, az alkar izmai a külső bőrtől lecsupaszitva, összemarczangolvák a gépkerekei által és átitatvák a piszkos gép olajtól, csupán a könyök

izület alatt a mellső felületen egy 3 cmternyi, a hátsó oldalon egy 6 cmternyi széles ép bőr gyürűt mutatván fel.

Ily körülmények között alkaramputátióról szó sem lehetett és ennélfogva az alkar enucleatiójára határoztam el magamat a könyökizületben. Dr. Neuwirth kartárs úr előrebocsajtott Morphiumoldat bőralá fecskendés után végezte a narcosist egyenlő volumen Aether és Chloroform által, mely gyorsan ment végbe, egy kiszolgált „Sanitätsmann" segédkezett és a műtét simán ment; az ép bőr éppen elegendőnek mutatkozott a karcsont alsó izvégeinek betakarására. A beteg a műtét után lakására hordatott vissza és a községi előljáróság rendeletére a „Sanitätsmann" és még 2 fiatalabb legény állittatott a műtett mellé mint ápoló, amennyiben süket neje az ápolásra alkalmasnak nem találtatott.

F. é. október 7-én délben kapok egy sürgönyt: mennék el Kamjonkára ismét egy alkaramputatió végett. Sötét este volt, mikor viharos időben értem el Kamjonkára, Gnezdán a reám váró collegát, Dr. Neuwirth urat, vettem magammal. Az eset a következő:

Szopcsák Béláné, 25 éves, jól fejlett, erőteljes nő, ugyanaz nap reggel 6—7 óra között szintén cséplőgépnél dolgozván, szintén jobb kezével jutott a gép kerekei közé, visszarántván a kezét a közel patakhoz futott, hogy vérző kezét lemossa, akkor vette észre, hogy több ujja hiányzik és hogy a vérzés igen bő. A községi előljáróság rögtön felültette kocsira és Lublóra küldte az ottani orvosokhoz, kik a vérzést ruganyos szalag alkalmazása által az alkarra csillapitották, wattakötéssel ellátták kezét, őt haza szállitották s értem sürgönyöztek.

A beteg kellemes meglepetésemre egy tágas, magas szobában feküdt, a vérzéstől meglehetősen elgyengitve, határozottan tiltakozott az ellen, hogy kezét vagy csak a megmaradt ujjait is levágjuk, máskülönben kész volt magát a szükséges műtétnek alávetni. Morphium befecskendés után Narcosis és a kötés eltávolitása után a sérülés a következő képet mutatta: a jobb hüvelykujj köröm izpercze összemorzsolva, a mutatóujj és a középujj hiányzott, csupán a felső izperczek felső végei 2 cmt. hosszban a megfelelő kéz középcsontok izületeivel összeköttetésben, a 4-ik ujj egész hosszában megvan, annak megfelelő kézközép csontja a hátsó harmadban egészen eltört, a mellső törvég az ujjal együtt mozgatható, valamint a hüvelkujj is; a kis ujj egészben a kézközépcsont izületéből kiszakitva, a kézháttal csak egy 1½ cmtr. széles ép bőrhid által függ össze; a kézhát bőre vagy 8 kisebb-nagyobb lebenyre

szétszakadt és az alkar ép bőrétől egy 2 cmt. széles csupasz barázda által elválasztva, a bőr lebenyek szakadozott, sok helyt összezúzott szélüek, szalmadarabokkal s gépolajjal szennyezettek, az ujjak feszitő inai lecsupaszitvák, a csontközötti izmok itt-ott vérrel átivódvak, — csudálatos, a tenyér bőre csaknem egészen ép.

Ily körülmények között és mivel a beteg a kéz kiizelésébe beleegyezni nem akart, nem maradt egyéb hátra, mint a hüvelykujj összemorzsolt izperczét enucleálni, a mutató- és középujj megmaradt csonkjait fűrészszel és csontollóval simákká tenni, a kiszakadt kis ujj 3 izperczeit a bőrből kifejteni, hogy azt a kézhát részbeni befedésére fel lehessen használni. Dr. Neuwirth és egy „Sanitätsmann" segédkezése mellett 2 órai munka után sikerült számtalan varat által a lecsuppaszitott kézhátot a bőrlebenyekkel csaknem egészen befedni, egy 1 □-cmt. tér kivitelével a mutatóujj kézközépcsont izülete táján, melyre fedezet éppenséggel nem volt előállitható, a leszakadt feszitő és hajlitó inak le lettek metszve. Bő jodoformirozás és a 4-ik ujj eltört kézközépcsontjának kis sin által megkísérlett rögzitése után jodoformgáz vatta kötés alkalmaztatott, a sérült végtag függőleges irányban elhelyeztetvén a „Sanitätsmann" és a sérült férje utasittatott az alkart ezen irányban reggelig tartani.

Mindkét esetben az Esmarch-féle készülék nagyon jó szolgálatott tett, a vérvesztést megakadályozta és könnyitette a műtétet.

A két beteg utókezelését Dr. Neuwirth kartárs vállalta el, megállapodtunk abban, hogy az esetben, ha a gyógyfolyam kedvezőtlen tüneteket mutatna fel, a beteget a késmárki kórházba fogják szállittatni.

Sajnálatomra csak egy rövid tudósitást kaptam t. i., hogy a nőnél az összevart bőrlebenyek egyes helyeken szétváltak és hogy a lefolyás mindkét betegnél mostanig láztalan és egyébbként megnyugtató.

Ki akarom még emelni, hogy Kamjonka község előljárósága, melynek minden egyes tagja egészen jól beszél magyarul, a legnagyobb előzékenységgel gondoskodott a szükséges világitási eszközökről, edényekről és vászonneműekről; tapasztalható volt a falubelieknél, hogy utazásaik alkalmával a civilisátió egy bizonyos fokát elsajátitottak.

Érdekes és nem mindennapi eset a vidéki praxisban, hogy 2 nap alatt egy férfi és egy nő áldozattá lett munkájának azonnemű gépek körül és hogy sajnos mindkettő jobb felső végtagjának súlyos megsérülése folytán munka- és keresetképességét nagy részben elveszitette.

Véletlen önmegfojtás esete.

Dr. Szász Ágoston.

Nem ritkák azon esetek, midőn egy hullát felakasztva találunk s akkor az orvos azon kérdés előtt áll, vajjon adott esetben öngyilkosság fordúl-e elő vagy bűntény; azon esetben a hulla külvizsgálata megadja majdnem minden ily esetben a megfelelő választ.

Ritkábbak azon esetek, midőn a hullát nem felakasztva, de álló, térdeplő, fél, sőt egészen fekvő helyzetben, hurokkal, kendővel valamely tárgyhoz odakötve találjuk, mely esetekben többnyire kizárva lévén az önakasztás vagyis egy hurokszerü eszköznek a nyakra való szorulása a test vagy egy részének súlya által, ily esetekben strangulatio vagyis a megfojtás kérdése merül fel.

Ily esetekben a szakértő orvos feladata megtudni azt, gyilkosság, szándékos önmegfojtás vagy véletlen megfojtás forog-e fenn.

Fölös dolgot végeznék, ha kartársaim előtt azon számos hullajelenséget fölsorolnám, melyek ezen különféle halálnemeket igazolják s igy tisztán az esetemre vonatkozókat szándékozom előrebocsátani, teszem ezt annál is inkább, mert esetem, a mint látni fogjuk, egyike a legritkábbaknak, s ehhez h sonló csak kettőt találhattam az irodalomban: az egyik Liman esete, melyben egy 3 éves gyermeket ingecskéjének nyakszalagja fojtott meg, mely a gyermeknek ágyából kihajlása közben megfeszült; a másik Taylor esete, melyben egy leány nyakába vetett bőrszijon hordozta hátán nagyobb terhet tartalmazó kosarát, melylyel egy alacsony kőfalon megpihent, a hátán lévő kosár a falról lecsúszott s a nyakra hurkolódott szij megfojtotta a leányt.

Ezen két esetnél még érdekesebb az általam észlelt, a melyet a következőkben adom elő: A szepes-szombati főszolgabirói hivatalhoz 1899. évi november hó 8-án azon jelentés érkezett, hogy Gánócz községben egy 4 éves leánygyermek fejkendőjével egy bokorra akasztotta föl magát. Ezen jelentést olvasva, minden szakértő a priori kizárja az önakasztást, mert a gyermek kora (4 éves), de a hely is, egy bokor, kizárják azt s igy az a gyanu támadt,

hogy az élettől megfosztott gyermek halva a bokorhoz odakötetett a hatóság félrevezetése czéljából.

Bár erről meg voltam győződve, a hely illetve hullaszemlét megejtendő Gánóczra átmentem s ott következőkről értesültem: a 4 éves leánygyermeket déli 12 óra tájban egy urasági udvar közepén álló bokor alatt állva látták s miután megszólításra sem mozdult el onnan, hozzámentek s megrémülve láttak, hogy a leány halva van; a leány nyaka körül puha fejkendő volt akként kötve, hogy az a bokor egy karvastagságu ága körül volt egyszerűen áthúzva, két csücske pedig az álló helyzetben elhalt leány nyakának mellső részén jobbra-balra nézett; a kendő két vége kereszteződött s az ezáltal létrejött csomó a nyak pajzsporcz fölötti táján volt tapintható; tarkó teljesen szabad, közte és a bokor között 30 cmtnyi szabad terület volt, melyen át a holt leány feje egyszerűen kicsúzhatott, mire a kendő csomója magától széjjel vált.

Az összegöngyelitett kendő két vége e szerint egyszerű csomóra volt kötve, mely magától széjjel ment, a mint a fej hátra felé mozdittatott, ellenben szorosan szoritotta a leány torkát, mikor ez előre menni akart s ezáltal a csomót mindjobban torkára szoritotta.

Ezekről meggyőződve, mi sem természetesebb mint a bűntény kizárása s annak fölvétele, hogy a leány kendőjével játszott, azt részint a bokor ága körül fogta, részint nyakára alkalmazta, úgy hogy a két vég által képezett csomó véletlenül a pajzsporcz fölé jutott, a leány előre haladni akarván, nyakát a ráillesztett csomó annyira összeszoritotta, hogy a légutak elzárattak, a légzés hirtelen megszünt, ép oly hirtelen beállt az öntudatlan állapot s a leány kimúlt, fel kell tennem azt annál is inkább, mert az eset nappal s oly exponált helyen történt, a hol a nap majd minden időszakában fordul meg valaki s tényleg a halál bekövetkezte előtt egy negyed órával láttak is a lánykát az udvaron futkosni.

Foganatositva az orvosrendőri bonczolást, ez a fuladási halált teljesen igazolta; találtatott a mellhártyakon, a szivburok belső lemezén sőt magán a szíven is számos véralávulástól föltételezett petécs, magán a tüdőn pedig az alocolusok nagyszámu s nagymérvü tágulása.

A hulla nyakán a zsinegelésnek legkisebb nyoma sem volt látható, a mi csak akként magyarázható, hogy a gégeporczok puhasága nem igényelt nagy erőt a gége elzárására, másrészt a kendő puha volta a bőrön kórboncztani elváltozást nem idézett elő.

Ezen eset tisztán igazolja azon felfogást, hogy az akasztott

vagy zsinegelt ember igen hamar elveszti eszméletét, különben lehetetlen, hogy a leányka nem iparkodott volna kényelmetlen helyzetéből kiszabadulni; itt határozottan föl kell vennem azt, hogy azon pillanatban a mint a kül- és tüdőlevegő közt a közlekedés megszünt, a leányka hirtelen elvesztette eszméletét, fejét, mely egyfelől t. i. a tarkó felül teljesen szabad volt, nem próbálta helyzetéből kimozditani, mit, ha megtette volna, okvetlen szabadult volna a halál torkából.

Ezen eset más irányban is hasznára van a tudománynak; általános meggyőződés illetve elfogadott nézet az, hogy az akasztás illetve zsinegelésnél a carotisok összenyomása tehát az agynak a vértől való elvonása idézi elő az eszméletlenséget, holott a bonczolás az agyban nem vérszegénységet, de vérbőséget deritett ki, a mi a mellett szól, hogy a carotisok összenyomása nem volt teljes s nem volt oka a gyorsan beállt eszméletlenségnek. Igazolja ezen állitásomat a kendőnek puha volta s laza odaszoritása a nyakra.

Nézetem szerint a légcső hirtelen elzárása vagyis a légzés hirtelen megszünése ideg shok-ot hozz létre s ennek folytán áll be az eszméletlenség, mely ezen esetben a gyermekre halálthozó volt.

Jegyzőkönyv.

Felvétetett a »szepesi orvos-gyógyszerészegylet özvegyei s árvái számára létesitett nyugdijintézet«-ének f. évi junius 25-én Tátra-Lomniczon tartott rendes közgyülésen.

JELENLÉVŐK:

Dr. Lorx Sándor, elnök, Dr. Tátray Gergely, pénztárnok, Dr. Szász Agoston, jegyző, továbbá Dr. Teschler Antal, Dr. Schön Leo, Dr. Alexander Béla, Dr. Daitsch Ede, Dr. Greisiger Mihály rendes tagok.

1. Az elnök a gyülést határozatképesnek kimondja s kéri a mult évi jegyzőkönyv fölolvasását. Fölolvastatván tudomásul vétetik s elnök fölkéretik, tisztviselői állásának a további 2 évre való megtartására, a mire az az elnök a közóhajnak engedve vállalkozott is.

2. Elnök jelenti, hogy a mult 1901. évi számadások és a nyugdijintézeti pénztár f. évi április hó 26-án Késmárkon tartott választmányi ülésen vizsgáltattak meg, felolvastatja a választmányi ülés jegyzőkönyvét, bemutatja a pénztár mérlegét, a melyből kitünik, hogy a nyugdijintézet 34364 kor. 22 fillérnyi vagyonnal bir, mely az 1900. évihez képest 865 kor. 05 fillérnyi szaporulatot tüntet fel. Ez örvendetes tudomásul vétetik s a pénztárnoknak a felmentvény megadása mellett a pénztár vezetéséért jegyzőkönyvi köszönet szavaztatik.

3. Felolvastatik s elfogadtatik a választmány azon inditványa, mely szerint az alapszabályok 5. §-a értelmében ez évi összes bevételeink egy harmada vagyis

637 kor. 17 fillér a tőke gyarapitására fordittassék, két harmada azaz 1274 kor. 34 fill. pedig az élő négy özvegy, nevezetesen Weisz Jánosné, Dr. Krompecher Sándorné, Kalmár Bertalanné és Dr. Szontagh Miklósné nyugdijazására, még pedig, tekintettel arra, hogy mind a négy özvegy jó anyagi viszonyok közt él, akként, hogy mindegyik özvegy ugy mint eddig 250 koronányi nyugdijat kap és pedig két félévi junius 30-án és deczember 31-én esedékes részletekben, az ezen összegből fennmaradó 274 kor. 34 fillér szintén a tőke gyarapitására fog fordittatni.

4: Ezen jegyzőkönyv hitelesitésére Dr. Daits Ede és Dr. Teschler Antal kéretnek fel, mire elnök más tárgy hiányában az ülést berekeszti.

TARTALOM:

Oldal

1. A „Szepesi orvos-gyógyszerészegyesület“ 1901-ik évi junius hó 26-án Gánócz-fürdőben tartott tavaszi gyülés jegyzőkönyve ... 3
2. A „Szepesmegyei orvos-gyógyszerészegylet“ 1901. évi október 23-án Késmárkon tartott őszi közgyülés jegyzőkönyve ... 11
3. Dr. Bartsch Gusztáv: A modern phthiseotherapiáról, különös tekintettel a sanatoriumi kezelésre ... 41
4. Dr. Jármay László: Afrikai gyógyhelyek és fürdők ... 26
5. Dr. Lorx Sándor: Egészségügyi jelentés az 1900-ik évről ... 21
6. Dr. Szász Ágoston: Véletlen ömegfojtás esete ... 59
7. Dr. Tátray Gergely: A jobb felső végtag sulyos sértése cséplőgép által. 2 eset 56
8. Weber Samu: Gánócz múltja és jelene ... 52
9. Jegyzőkönyv. Felvétetett a „szepesi orvos-gyógyszerészegylet özvegyei s árvái számára létesitett nyugdijintézet“-ének f. évi junius 25-én Tátra-Lomniczon tartott rendes közgyülésen ... 62